

ÖREBRO UNIVERSITET

Grundlärarprogrammet, inriktning mot arbete i förskoleklass och grundskolans årskurs 1–3
Svenska språket

Svenska, självständigt arbete, avancerad nivå, inriktning f-3, 15högskolepoäng, SV004A
VT 2021

Skogens vänner och värden

En motivstudie av djur och natur i tre bilderböcker

Maya Younis

Handledare: Erik van Ooijen

Abstract

Maya Younis: Skogens vänner och värden - En motivstudie av djur och natur i tre bilderböcker. Svenska, självständigt arbete, 15 högskolepoäng. Örebro universitet, Institutionen för humaniora, utbildnings- och samhällsvetenskap

Denna motivstudie analyserar vilka teman och motiv som finns i tre bilderböcker: *Puttes äventyr i blåbärsskogen* (1901) av Elsa Beskow, *Bus och Frö på varsin ö* (2012) av Maria Nilsson Thore och *Lille Lustig och skogens vänner* (2015) av Inger Kvillner och Eva Kvillner. Syftet med analysen är att undersöka hur naturskildring och gestaltning av djur framställs i tre utvalda bilderböcker för barn, vilka motiv som finns i dessa böcker samt samspelet mellan bild och text. Studien utgår från en kvalitativ metod och använder sig av Nikolajevas och Ulla Rehdins bilderbokenskategorier. Analysen visar hur bilderböckerna använder sig av följande tema och motiv: natur och djur, vänskap, utanförskap och olikhet. Resultatet visar att bilderböckerna har skapats för ett didaktiskt syfte, där ansvaret placeras på den individuella snarare än på samhälleliga nivån. I min analys ser jag att en stor del av bilderna utgår från textens beskrivningar, och vissa detaljer och färgglada bilder har anpassats till yngre barn.

Nyckelord: motivstudie, bilderböcker, tema och motiv i bilderböcker, Elsa Beskow, Natur och djur, värdegrund, text- och bildsamspel

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	3
1.2 Disposition	4
2. Teori och metod	4
2.1 Metod och material	4
2.2 Sökning av relevanta litteratur och tidigare forskning	6
2.3 Tema och motiv	6
2.4 Fabler	9
2.5 Skolans värdegrund och didaktisk Potential	9
2.6 Bilderboken och samspel mellan bild och text	10
3. Presentation av författarskapet	13
3.1 Maria Nilsson Thore	13
3.1.2 Inger Kvillner och Eva Kvillner	Fel!
Bokmärket är inte definierat.	
3.1.3 Tidigare forskning om Elsa Beskow	14
4. Djurgestaltning och metaforik i bilderböcker	15
5. Presentation av sagorna	15
5.1 Puttes äventyr i blåbärsskogen av Elsa Beskow	15
5.2 Bus och Frö på varsin ö av Maria Thore	16
5.3 Lille Lustig och skogens vänner av Inger Kvillner och Eva Kvillner	16
6. Analys	17
6.1 Analys av Tema och motiv	17
6.2 Analys av samspelet mellan bild- och text	25
7. Slutsats	31
8. Diskussion	32
9. Käll- och litteraturförteckning	39

1. Inledning

Bilderboken har blivit betydelsefull både för barn och äldre läsare. Bilderboken räknas tillsammans med annan skönlitteratur in i skolarbete och ses dessutom som en viktig stimulans och tillgång för eleverna. I Sverige har det under de senaste decennierna kommit ut bilderböcker som riktar sig till äldre barn, exempelvis; Linda Lysells suggestiva Grimm-saga *Häxan i skogen* (1996) (Rhedin 2004, s. 12–13). Bilderboken är en unik konstform som har en kombination av två kommunikationsnivåer, den verbala och den visuella, en kombination av text och bilder (Nikolajeva 2000, s. 11). Lena Kåreland och Barbro Werkmäster skriver att det är viktigt att barn tidigt får möta bilderböcker och olika slags illustrationer. En bild kan vara både svår och känsloladdad, och den kan ha betydelse i barnets vardagsvärld och verklighetsuppfattning. Därför kan barnen behöva få samtala och diskutera med vuxna om det de ser, vilket kan leda till att skapa gemenskap mellan vuxna och barn. (Kåreland och Werkmäster 1985, s. 10).

Bilderböcker skapar samhörighet mellan barn och vuxna och kan främja barnens hela utveckling. Att få läsa bilderböcker kan göra att det är lättare för barn att känna empati och inlevelse (Granberg 1996, s. 41). Enligt *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (2019)* ska undervisningen innehålla ”Berättande texter [...] för barn från olika tider och skilda delar av världen. Texter i form av [...] bilderböcker [...] och sagor. Berättande [...] texter som belyser människors upplevelser och erfarenheter”. Undervisningen ska även ”ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper om hur de olika val som människor gör kan bidra till en hållbar utveckling” (Skolverket 2019, 258). Detta innebär att barn ska få möjlighet att bemöta bilderböcker i skolan, om de inte redan är bekanta med dessa i hemmet. Men vilka bilderböcker ska eleverna få stöta på? Vilka budskap kan finnas i bilderböcker? Hur kan man bearbeta dessa för att använda i didaktiskt syfte? Detta är några funderingar som jag har haft och som inspirerat mig till att skriva denna uppsats.

I *läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (2019)* står att syftet med undervisningen i svenskämnet i årskurs 1–3 är att eleverna ska ”utveckla förmåga att skapa och bearbeta texter, enskilt och tillsammans med andra”. Eleverna ska ”möta och få kunskaper om skönlitteratur från olika tider och skilda delar av världen” (s. 259). ”I mötet med olika typer av texter [...] [och annat] estetiskt berättande ska eleverna ges förutsättningar att utveckla [...] sin förståelse för omvärlden” (s. 257).

I mitt arbete som pedagog är ett av målen att kunna undervisa eleverna i olika ämnen, bland annat svenska och naturorientering, samt att få in barnlitteratur/ bilderböcker i alla skolämnen. Det finns mycket barnlitteratur och bilderböcker som handlar om natur och djur. Jag anser att denna litteratur är intressant att studera utifrån olika synvinklar, till exempel miljöskildring, djurgestaltning, genus, könsroller, etc. Utifrån det centrala innehållet i naturorienterande ämnen i årskurs 1-3 ska undervisningen ”ge eleverna möjlighet att ställa frågor om naturen och människan utifrån egna upplevelser och aktuella händelser”, ”använda skönlitteratur och berättelser som handlar om natur och människan [...]” och undervisningen ska vara en tillgång för att eleverna ska lära sig om ”djur och växter i närmiljön och hur de kan sorteras, grupperas och artbestämmas samt namn på några vanligt förekommande arter” (Skolverket 2019, s. 165-166). I min uppsats har jag valt tre specifika bilderböcker som handlar om naturskildring och djurgestaltning. Dessa bilderböcker kan pedagogen använda som barnlitteratur i svenskämnet och naturkunskap/biologi. I denna uppsats kommer fokus att vara i svenskämnet utifrån de tre olika bilderböcker som redovisas senare.

Genom böcker och läsning kan barn stimuleras och utmanas till att våga tänka och handla utifrån egna slutsatser och därför kan barn behöva möta alla typer av böcker. Böckerna kan vara ”breda och smala, av inländska och utländska författare, upplysande och underhållande, realistiska och fantasifulla, som engagerar barn på ett intellektuellt och emotionellt sätt”. Barn behöver även möta böcker som ”väcker empati och ger kunskaper om vad det innebär att vara människa”, eftersom detta hjälper att ”skapa toleranterare samhällen med individer som förstår sina och andras rättigheter” (Kärrholm och Tenngart 2012, s. 48–49). Nikolajeva skriver att den visuella miljöskildringen spelar en viktig roll i bilderböcker. Detaljerna berättar en hel del för läsaren om den kultur som boken avspeglar, men de kan även bidra till personskildringen. Läsaren behöver veta om olika träd, växter och skogsdjur; som i exempelvis två av studiens utvalda bilderböcker: *Puttes äventyr i blåbärsskogen* av Elsa Bekows, och *Lille Lustig och skogens vänner* av Inger och Eva Kvillners. Nikolajeva skriver vidare att det finns estetiska skäl för att använda exempelvis djur som huvudpersoner i bilderböcker och detta är fallet i studiens utvalda bilderböcker: *Lille Lustig och skogens vänner*, där ugglan och haren är viktiga karaktärer som lär Lille Lustig om bland annat vänskap. Syftet med att ha djur i huvudrollen kan handla om att författaren vill utesluta frågor om ålder, kön och social status (Nikolajeva 2000, s. 118 & 155).

Utifrån läroplanens centrala innehåll (Lgr19) gäller att skönlitteratur ska vara i olika form, från olika författare och från olika tider och länder. Lärare har ett ansvar att välja ut den litteratur som passar barn, väcker deras empati, stimulerar deras tänkande, skapar möjlighet för dem att uttrycka deras inre liv med ord och ger dem kunskaper om andra och sig själva. Genom att ha högläsning och samtala om innehåll och budskap med barnen kan detta väcka deras intresse att lära sig och förstå olika livsfrågor och värdegrunder. Undervisningen ska syfta till att barn ska kunna reflektera över situationer som när de exempelvis blir utsatta för mobbning, utanförskap, ensamhet, rädsla m.m. Barnen ska lära sig reflektera över de karaktärer och miljöer som utspelar sig i bilderböckerna (Skolverket 2019, s. 10 & 258).

I alla tre utvalda bilderböcker använder författaren sig av enkla, färglagda naturbilder som illustrerar texternas innehåll. Bilderna i bilderböckerna har stor betydelse för barnens lärande och läsutveckling. Detta har väckt ett intresse och motiverat mig att genomföra denna studie, även att se vilka motiv som kan finnas i bilderböckerna som; naturskildring, djurgestaltning och värdegrund. Med tanken på min kommande yrkesprofession som lärare i förskoleklass och årskurs 1–3, har jag valt att analysera bilderböckerna *Puttes äventyr i blåbärsskogen* (1901) av Elsa Beskow, *Bus & Frö på varsin ö* (2012) av Maria Nilsson Thore, och *Lille Lustig och skogens vänner* (2015) av Inger Kvillner. I bilderböckerna hittar jag likheter/ skillnader mellan karaktär och miljö, samt vilka motiv dessa böcker förmedlar, och hur detta kan kopplas till läroplanen och användningen i den framtida undervisningen. Min förhoppning är att denna studie kan vara ett stöd till andra lärare för att förstå vikten av vad skönlitteratur förmedlar och hur den används i skolan.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att analysera hur naturskildring och gestaltning av djur framställs i tre utvalda bilderböcker för barn och även undersöka vilka motiv som finns i dessa böcker. Jag vill titta närmare på vilka möjligheter det finns att använda dem med utgångspunkt i svenskämnet och värdegrundsarbete, med hänsyn till läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet. Följande bilderböcker kommer att undersökas: *Puttes äventyr i blåbärsskogen* av Elsa Beskow, *Bus & Frö på varsin ö* av Maria Nilsson Thore och *Lille Lustig och skogens vänner* av Inger Kvillner och Eva Kvillner. Jag kommer även att analysera hur textens innehåll och bilderna i bilderböcker förhåller sig till varandra.

Utifrån studiens syfte kommer jag att besvara följande frågeställningar:

- Hur gestalter bilderböckerna teman och motiv relaterade till djur och natur, olikhet, utanförskap och vänskap?
- Hur samspelar text och bild i bilderböckerna?

Följande frågeställning kommer att handla om den didaktiska delen av denna studie och redogörs i diskussionen:

- Hur kan lärare arbeta med utvalda bilderböcker i undervisningen med utgångspunkt i svenska men även med hänsyn till naturkunskap och skolans värdegrundsarbete?

1.2 Disposition

Jag kommer i det kommande avsnittet att beskriva den metod och teori som används i studien genom att presentera metod och material, samt hur jag har sökt tidigare forskning och litteratur som är relevant för min studie. Jag kommer redogöra för olika tema och motiv, fabler, skolansvärdegrund och didaktisk potential, bilderboken samt text- och bildförhållanden. I tidigare forskning presenteras den forskning som är relevant för min studie, särskilt tidigare forskning om författaren Elsa Beskow och djurgestaltning och metaforik i bilderböcker. Sedan kommer studiens analys och därefter redovisar jag analysens slutsatser. Avslutningsvis görs en diskussion utifrån den didaktiska frågeställningen.

2. Teori och metod

I följande avsnitt kommer jag att redovisa den metod och den teori som analysen grundas på, hur jag letat efter tidigare forskning och annan litteratur samt redogöra för den teori som jag kommer att använda mig av i analysen.

2.1 Metod och material

Jag har valt kvalitativ metod som grund i min studie. Andreas Fejes och Robert Thonberg förklarar i *Handbok i kvalitativanalys* att i kvalitativa metoder är syftet att bättre kunna förstå och förklara de fenomen som studeras samt att utveckla en teori om fenomenet som studeras. Författarna skriver vidare att en kvalitativ metod utförs i form av observationer, intervjuer, och

analys av texter eller fenomen (Fejes och Thronberg 2019, s. 31). Pål Repstad skriver att kvalitativa metoder handlar om att karaktärisera och med detta menas vilka egenskaper som präglas och gestaltas hos ett fenomen (Repstad 1988, s. 13).

Denna studie bygger på analys och tolkning av tre olika bilderbäckers textinnehåll och bilder. Denna tolkning görs för att kunna se helheten och få en förståelse av böckerna. Genom att analysera dessa tre bilderböcker vill jag få fram vilka motiv och mönster som finns i dem. Nikolajeva skriver att läsandet och tolkning av en barnbok förstås utifrån en hermeneutisk modell, vilket innebär att man tolkar olika fenomen ur boken för att skapa bättre förståelse och förutsättningar för en fullständig och adekvat tolkning av helheten (Nikolajeva 2000, s. 13). Ulf Brinkkjaer och Marianne Høyen förklarar i *Vetenskapsteori för lärarstudenter* att metoden inom hermeneutik är att förstå mening med ting genom tolkning. Det innebär att man vid tolkning av en text måste försöka förstå vilken intention författaren haft och i vilken situation författaren har skrivit sin text (Brinkkjaer och Høyen 2013, s. 73–74). Denna studie är en motivstudie. Nikolajeva förklarar motiv som ett återkommande mönster i en historia. Några exempel på vanliga barnlitterära motiv är vänskap, kärlek, sökandet, resa, strid och hämnd. Motiven kan vara klara (explicita) eller dolda (implicita) i bilderboken (Nikolajeva 2000, s.89).

Malin Alkestrand anger i *Magiska möjligheter* att begreppet ”didaktisk potential” förekommer inom flera examensarbeten som skrivits på lärarutbildningar och att detta begrepp har förhållande till skönlitteratur (s. 67). Enligt Alkestrand kan man använda begreppet för att diskutera exempelvis klassfrågor utifrån skönlitteratur i en klassrumskontext (s. 69). Eftersom min sista frågeställning handlar om det didaktiska arbetet i klassrummet utifrån motiv och tema och värdegrundsarbete, kan en didaktisk potential vara ett medel för att diskutera värdegrundsfrågor i skolkontext utifrån olika sätt. Alkestrand skriver att för att didaktiska potential ska kunna ligga till grund för en textanalytisk metod krävs begreppen explicit ideologi och implicit ideologi (Alkestrand 2016, s. 97). Dessa ideologier kommer att användas i analysen för att belysa de klara och de dolda budskap som kan finnas i alla tre berörda bilderböcker. Författaren vill ibland medvetet och omedvetet förmedla olika budskap och motiv via sin text, vilket innebär att läsaren behöver anstränga sig lite för att kunna tolka och förstå vilka budskap författaren vill få fram.

I min studie kommer jag att titta närmare på ovanstående begrepp och förklaringar för att kunna analysera och koppla till de olika motiv som finns i bilderböckerna.

De utvalda bilderböckerna är från två olika århundraden (1901 och 2012/ 2015) och tre olika författare. Jag valde *Puttes äventyr i blåbärsskogen* (1901) av Elsa Beskow eftersom Beskow är en välkänd svensk bildkonstnär och författare, som har utgivit populära sagoböcker. Beskows fick sitt genombrott 1901 med boken *Puttes äventyr i blåbärsskogen*, som hon både skrev och illustrerade. Beskows sagor och illustrationer är mycket omtyckta hos både barn och vuxna. I Beskows böcker är det ofta naturen som är i fokus och även andra budskap, som jag anser är relevanta och användbara i undervisningen, vilket jag kommer att lyfta fram i ett senare avsnitt. Den andra bilderboken jag valt är *Bus & Frö på varsin ö* (2012) av Maria Nilsson Thore. Thore är en svensk illustratör och barnförfattare och blev känd med bilderboken *Bus & Frö på varsin ö*. Studiens tredje bok är *Lille Lustig och skogens vänner* (2015) skapat av mor Inger Kvillner och dottern Eva Kvillner, där Inger har skrivit texten och Eva illustrerat. Bilderboken innehåller vackra och söta illustrerade bilder med olika spår av djur som ska göra det enkelt för barn att följa. Boken förmedlar olika budskap som jag anser är relevant att ta upp och diskutera i undervisningen. Jag har valt ut dessa bilderböcker eftersom de riktar sig till barn i åldern tre till sex år och fast böckerna är från olika författare och två olika tidsperioder har de ändå någonting gemensamt.

2.2 Sökning av relevanta litteratur och tidigare forskning

Jag har använt mig av databaserna Diva och Libris för att söka tidigare forskning och artiklar. De sökord jag använde mig av var: motivstudie, bilderböcker, tema och motiv i bilderböcker, Elsa Beskow, natur och djur, värdegrund, text- och bildsamspel. Genom Diva fann jag andra studier och använde mig av deras referenslistor och hittade därigenom relevant litteratur. Stadsbibliotekets hemsida användes också för att söka och låna relevant litteratur. Jag använde mig av Maria Nikolajevas böcker *Bilderbokens pusselbitar* (2000) och *Barnbokens byggklossar* (2017) samt Ulla Rhedins *Bilderbokens hemligheter* (2004) i tidigare forskning och som stöd för analysen.

I följande kommer jag att beskriva vad tema och motiv innebär, samt skolans värdegrund och hur detta synliggörs i bilderböckerna. Jag kommer att beskriva vad som karakteriserar fabler, samt hur bild och text samspelar med varandra.

2.3 Tema och motiv

Ann Boglind och Anna Nordlund beskriver i *Litteraturbanken* att motiv är återkommande typsituationer som belyser och gestaltar ett tema. Begreppet tema handlar om en grundtanke eller bärande idé i en text och formuleras ofta utifrån en specifik tolkning av innehåll och budskap (Boglind och Nordlund, *Litteraturbankens skola*, u.å.). I exempelvis *Bus och Frö på varsin ö* är temat isolering, och motivet är de två öarna. Teman och motiv i en bok kan vara explicita eller implicita. Nikolajeva menar att de kan vara öppna och klara eller dolda och underförstådda (Nikolajeva 2017, s.89). I min analys kommer jag att använda mig av några av barnlitteraturens typiska teman och motiv som följande: natur, djur, vänskap och utanförskap. I följande kommer jag att redovisa vad motiven innebär:

2.3.1 Miljö

Miljön kan vara mer eller mindre betydelsefull för en berättelse. Vissa genrer kräver specifika miljöer, medan miljön i andra genrer inte är så viktig. I äventyrsböcker är exotiska utomhusmiljöer vanliga, exempelvis öar, natur och skog. Ö- studier analyserar olika karaktärsdrag av öar som t.ex. avskildhet, avlägsenhet, avgränsning, bundenhet och tillhörighet. Nikolajeva menar att öar framkallar starka känslor och anknyts ofta med vild natur. En ö är en vanlig skönlitterär miljö eftersom den fungerar som en minskad och tydlig bild av den verkliga världen. Nikolajeva betonar att i en vältänkt berättelse är det viktigt att miljön beskrivs korrekt, eftersom detta bland annat har ett pedagogiskt syfte. Miljön i berättelsen kan även bidra till att skapa och belysa konflikter, särskilt när personer/ djur förflyttas från sina naturliga omgivningar. Miljön förbereder barnen och läsaren på de äventyr som väntar dem. Nikolajeva beskriver en inriktning inom litteraturvetenskapen som kallas för ekokritiken. Denna inriktning skildrar skönlitterära personers förhållande till båda naturliga och konstgjorda miljöer. I bilderböckerna framställs naturen ofta som en obegränsad resurs som tillfredsställer människans och djurens behov eller behovet av att känna gemenskap med naturen och att vara en del av den (Nikolajeva 2017, s 115–125).

2.3.2 Djur

Nikolajeva skriver i *Barnbokens byggklossar* om posthumanistiska litteraturteorier som undersöker hur icke - mänskliga personer skildras i litteraturen. I naturberättelser förses djur med ett mänskligt medvetande och ibland med mänskligt språk och kommunicerar därmed på ett sätt som är emot den naturliga ordningen. När djur agerar som huvudpersoner tolkas de ofta

som representationer av barn. Djurhybriden eller maskinhybriden innebär en sammanslagning av djur/ människa eller maskin/ människa och den framhävs tydligt i skönlitteratur, och i barnlitteratur kan den användas i didaktiskt syfte för att förvirra och dra till sig läsarens uppmärksamhet. Nikolajeva nämner bilderboken *Pelle kanin* som ett exempel på detta. *Pelle kanin* är en kanin med mänskliga drag då han går på två ben och har kläder (s. 208).

Känslor är en egenskap som förknippas med människor till skillnad från djur. Vi kan inte veta någonting om djurs känslor utom bara gissa. I barnböcker skildras exempelvis att fåglar sjunger för att de är glada. Men i verkligheten kan fågelsång också vara en varning eller ett aggressivt beteende mot fiender (s. 206–210). Djur- och naturberättelser för barn kan vara en följd av en romantisk syn på barns enhet med naturen. Djur i bilderböcker representerar barn, men kan även representera vuxna (Nikolajeva 2017, s. 36–37).

2.3.3 Vänskap

Vänskap är ett mycket vanligt motiv. Vänskap kan presenteras på olika sätt, antingen som vänskap mellan pojkar - pojkar, flickor-flickor, pojkar - flickor eller andra varelser, exempelvis djur (Nikolajeva 2017, s. 89 & 91). Martin Hellström påpekar i artikeln ”Värdet av vänskap: Eva Lindströms flyktiga bekantskaper” att huvudpersonen i vissa berättelser blir till den han eller hon är, genom mötet och relationen med andra (s. 177). Han skriver att lära sig god ton, gott uppförande och respekt för äldre inte längre är särskilt framträdande i barnlitteraturen. Andra begrepp som nyfikenhet, fantasi, solidaritet och vänskap är idag mer framträdande i barnlitteraturen. Hellström hänvisar till Eva Lindströms berättelser där det inte finns så mycket spår av teman som kamratskap, medkänsla och samarbete i hennes verk och något som inte direkt betonar deras närvaro i andra kontexter i barnlitteraturen (s. 179).

2.3.4 Utanförskap

Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter (2009) beskriver socialt utanförskap som ett komplicerat fenomen som ofta handlar om den egna upplevelsen av att vara inkluderad eller känna sig utanför i samhället. Edwards skriver att man med litteraturens hjälp kan stötta barnets emotionella och sociala utveckling. Bilderboken kan ge möjlighet att sätta ord på och bearbetar händelser barnet varit med om. Bilderboken kan bli ett stöd till barn att lättare kunna tala om sina känslor, stärka deras självkänslan och ger dem möjlighet att upptäcka att man inte

är ensam om att känna sig arg, rädd, ledsen, ensam, utanför eller att vara annorlunda. Detta är något som gestaltas i många bilderböcker (Edwards 2019, s. 25).

2.4 Fabler

Staffan Björck skriver i *Nationalencyklopedin* att ”djuren i den klassiska fabeln är bärare av stereotypa egenskaper, lejonet kungligt stolt och modigt, vargen grym, räven listig, ugglan är klok, björnen är trög och klumpig och så vidare. Fablerna har ofta ett budskap, en sensmoral” (Björck u.å.). Ann Granberg definierar fabler på ett liknande sätt: Fabeln är en kort allegorisk, tydlig och tidlös berättelse som beskriver en följd av händelser i avsikten att lära ut något, vilket innebär att dra en moralisk slutsats. Fabler har sina grunder i Antiken och i fabeln är huvudpersonerna oftast djur och den används även i uppfostrande syfte (Granberg 1996, s. 13). De tre utvalda bilderböckerna som analyseras i min studie har ofta djurkaraktär i fokus. Djuren som finns i böckerna är bland annat ugglan, hare, mus, ekorre, blandning av björn och räv, etc. En av böckerna har mer fokus på natur än på djur men mus och spindel är närvarande i boken. Bilderböckerna belyser olika moraliska budskap som kan hjälpa barn att förstå hur man ska agera i vardagliglivet och hur man ska behandla andra. Djurkaraktärerna och budskapet använts i berättelserna med både ett tydligt underhållande och didaktiskt syfte.

2.5 Skolans värdegrund och didaktisk potential

I Skolans värdegrund i *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (2011)* står som mål att ”eleverna ska respektera andra människors egenvärde, ta avstånd från att människor utsätts för diskriminering, förtryck och kränkande behandling, samt medverkar till att hjälpa andra människor” (s. 10). Det står även att eleverna har rätt till en likvärdig utbildning utifrån elevernas olika förutsättningar och behov (s. 6). ”Eleverna ska ta ansvar för den miljö de själva direkt kan påverka [...] [och] globala miljöfrågor. Undervisningen ”ska belysa hur samhällets funktioner[...] kan anpassas för att skapa hållbar utveckling” (s. 8).

Malin Alkestrand 2012 skriver i *Magiska möjligheter* att alla sorters skönlitteratur möjligt kan användas för att föra en diskussion utifrån värdegrundsfrågor i skolan. För att didaktisk potential ska äga rum krävs en läsare som på ett eller annat sätt går i dialog med texten. Lärarens ansvar är att arbeta aktivt på ett pedagogiskt sätt för den didaktiska potentialen ska kunna överföras till så många elever som möjligt. Detta kan ske på olika sätt: enskild läsning,

litteratursamtal, använda didaktisk potential för att analysera hur skönlitteratur kan användas i klassrummet och sist olika slags arbete med skönlitteratur i klassrum, som exempelvis kan ske genom instuderingsfrågor enskild eller i grupp (s. 71 & 80).

2.6 Bilderboken och samspel mellan bild och text

Litteraturpedagogen Agneta Edwards skriver i *Bilderbokens mångfald och möjligheter* att det finns flera definitioner av en bilderbok. Edwards definierar en bilderbok utifrån Ulla Rhedins avhandling *Bilderboken – på väg mot en teori*: en bilderbok är en bok som ”i skönlitterärt syfte vill berätta en historia genom en kombination av text och bilder, så att det förekommer minst en bild per slag”. Enligt Edwards definierar svenska barnboksinstitutet i sin Bokprovning bilderboken som att ”minst hälften av en bilderbok utgörs av bilder, som är jämnt fördelade” (Edwards 2019, s. 32). Nikolajeva beskriver att en bilderbok berättar en historia med både ord och bilder. I *Bilderbokens pusselbitar* ger Nikolajeva en liknande definition som Ulla Rhedin, då hon skriver att en bilderbok är en bok med minst en bild på varje uppslag, men att det även finns bilderböcker som innehåller uppslag med bara text. Nikolajeva menar att det inte är bildtätheten som bör vara avgörande, utan förhållandet mellan bild och text (Nikolajeva 2000, s. 16).

Nikolajeva hänvisar i Ulla Rhedins avhandling till presentationen av tre olika bilderbokskategorier: den episka eller illustrerade boken, den expanderande bilderboken och den genuina bilderboken (s. 16). Edwards förklarar dessa kategorier utifrån hur bilden kan illustrera texten (episk), bilden kan komplettera texten (illustrerad) och hur bilden kan motsäga texten (genuina). I den episka bilderboken är texten bärande, vilket innebär att berättelsen förs framåt av texten som innehåller alla element för att läsaren/lyssnaren ska kunna föreställa sig historien i fantasin. Bilderna i detta koncept är dekorativa och finns bara för att skapa en stämning. Den episka bilderboken fungerar bra vid högläsning i klassrummet. I den expanderande bilderboken kan bilden komplettera texten. Med detta menas att texten kan vara ett komplement till bilden och vice versa. Ibland kan texten på uppslagen vara obegriplig om inte bilden finns med. I den genuina bilderboken kan bilden motsäga texten varpå det kan uppstå en ironisk effekt. Här är bild och text lika viktig för att förstå berättelsen (Edwards 2019, s. 63–65).

Bilderboken kan skapa gemenskap mellan barn och vuxna och den är ett stöd för att träna på språk och tanke. Bildens budskap i bilderböcker är ofta mångtydig, vilket är en styrka och en

utmaning, enligt Kåreland. Bilden är ingen avbildning av verkligheten och det finns inte någon slutgiltig tolkning, men däremot finns det mer eller mindre korrekta tolkningar. Skolan och den vuxna har en betydelsefull uppgift att förmedla dessa insikter till barnet (Kåreland och Werkmäster 1985 s. 10). Nikolajeva nämner två olika sätt att tolka böckerna på: den mimetiska eller icke- mimetiska. Med den mimetiska(bokstavliga) menas att vi uppfattar berättelsen som en direkt avbildning av verkligheten. Med den icke- mimetiska tolkning menas att läsaren uppfattar berättelsen som symbolisk då den omfattar liknelse, allegori, metafor osv. Nikolajeva använder begreppet modalitet som betyder: textens sanningshalt. Om läsaren vid mimetisk läsning tolkar texten som sant (detta har hänt), kallas denna modalitet indikativ. Medan om tolkning av texten uttrycker möjlighet (detta kan ha hänt), omöjlighet (detta kan inte ha hänt), önskan (må det ha hänt), antagande (jag tror att det har hänt) osv. Genom så kallade modala verb (kan, bör, m.m.) kan vi uttrycka språkets modalitet, medan bilder indirekt inte kan uttrycka textens sanningshalt/ modalitet. Ibland kan ordens och bildernas modalitet vara symmetriska, vilket innebär att ord och bild inte talar om att berättelsen är sann eller falsk. Nikolajeva beskriver att de flesta av Elsa Beskows bilderböcker berättas i symmetrisk indikativ, som presenterar händelserna som sanna. *Puttes äventyr i blåbärsskogen* har dock en dubiativ modalitet, dvs uttrycker osäkerhet eller tvekan om berättelsen sanningshalt (Nikolajeva 2000, s. 231–235).

I en del bilderböcker är konstnär och författare skilda personer, medan i andra samma person. När författare och illustratör är skilda personer kan samarbetet mellan dem föregå på olika sätt. Författaren kan exempelvis visualisera bilder under skrivandet och dessa förmedlas sedan till illustratören. Skapandet av bilderboken kan göras i två olika varianter: bild och text görs parallellt, alltså görs samtidigt eller att bilden eller texten är primära (Kåreland och Werkmäster 1985, s. 70–71). Nikolajeva ger exempel på några personer som står för båda text och illustrationer: Beskow, Beatrix Potter, Sven Nordqvist, m.fl. Nikolajeva skriver vidare att det inte går att säga vad som är primärt; bokens tillblivelse sker antagligen parallellt med verbala och visuella uttrycksmedel (s. 89). I studiens utvalda bilderböcker är författaren den person som står för text och bilder, förutom *Lille Lustig och skogens vänner* där mor och dottern har skapat bilderboken tillsammans.

Nikolajeva ger en liknande beskrivning av sambandet mellan ord och bilder, med flera varianter och med en djupare förklaring av dessa. Nikolajeva utgår från följande kategorier av samspel:

- Symmetrisk bilderbok: handlar om två parallella berättelser, en verbal och en visuell. Det innebär att både text och bild återger samma information.
- Kompletterande bilderbok: ord och bilder kompletterar varandra, vilket innebär att orden är beroende av bilderna för att få förståelse av berättelsens innehåll.
- "Expanderande" eller "förstärkande" bilderbok: bilderna förstärker och stödjer orden.
- "Kontrapunktisk" bilderbok: orden förmedlar största delar av berättelsen, och bilderna kompletterar.
- Motstridig eller ambivalent bilderbok: bilderna förmedlar största delar av berättelsen, och orden kompletterar bilden (Nikolajeva 2000, s. 17 & 22).

I symmetriska och kompletterande bilderböcker är det lite text med mycket enkla bilder. I vissa bilderböcker kan handlingen nästan förstås utan bilder, medan andra har en bild på varje uppslag så att bläddrandet blir centralt i läsningen. Denna typ av bilderböcker utgår från ett problem eller ett föremål och beskriver vardagssituationer. Alla detaljer är nödvändiga och även miljön. I symmetriska bilderböcker beskriver orden exakt det som finns på bilderna. Majoriteten av bilderböcker hamnar i de två kategorierna: symmetriska och kompletterande. Dessa bilderböcker räknas som klassiska, intressanta för sina teman och stilar, spännande design eller pedagogiska värden (Nikolajeva 2000, s. 22–25).

Nikolajeva beskriver det klassiska mönstret, som bland annat används i flera av Elsa Beskows böcker, att bilden är på högersida och texten på vänstersida. Troligen beror upplägget på den tidiga trycktekniken då text och bilder skulle hållas separat på var sin sida. Detta skapar en egen estetik. En färgbild som fyller en helsida är mer betydelsefull än en vit sida med få textrader. Uppslaget hamnar då i obalans, eftersom en färgbild drar läsarens uppmärksamhet mer än texten och när bilden är till höger lockas läsaren att bläddra vidare till nästa uppslag. Nikolajeva nämner två begrepp som används i de moderna bilderböckerna: dike och blödning. Dike kallas det området som finns i skarven i mittuppslaget, och där kan små detaljer försvinna om boken slår ihop. Med blödning menas att bilden blöder utanför ramen. Många moderna bilderböcker har inga vita kanter runt bilden, utan bilden täcker hela uppslagsytan (Nikolajeva 2000, s. 74 och 79).

3. Presentation av författarskapet

3.1 Maria Nilsson Thore

Maria Nilsson Thore är född 1975 i Täby utanför Stockholm, och är utbildad illustratör och barnboksförfattare. Hon är utbildad på konstfack med inriktning grafisk form och illustration och jobbar idag som författare och illustratör. Hennes verk innefattar illustrationer i läroböcker, illustrerade böcker och bilderböcker. Hon växlar dessutom mellan att illustrera sina egna och andra författares texter. I en intervju med Thore berättar hon att hon inspireras av filmer och saker folk berättar när hon skriver sina egna berättelser. Thore använder sig av vattenfärger när hon målar sina bilder. Hon börjar ofta med att rita i en liten skissbok och vissa bilder blir bra direkt medan andra får göras om några gånger. Thore berättar vidare att hennes figurer i bilderböcker är lite långsamma typer, eftersom hon gillar personer som är lite lata och långsamma. Anledningen till att Thore började göra sina egna bilderböcker handlar enligt henne förmodligen om att hon alltid själv har gillat att läsa bilderböcker. Maria Thores egna bilderböcker är: *Bus och Frö på varsin ö*, *Petras prick* och *Treo, Enis och en till*. Thore har även gjort bilderböcker ihop med andra författare, bland annat *En annan resa* av Maria Thore och Lotta Olsson (Barnensbibliotek, u.å.).

3.2 Inger Kvillner och Eva Kvillner

Det finns inte så mycket forskning om dessa författare varför det blir svårt att skriva om dem. Eva Kvillner äger Flano design, och tidigare arbetade hon flera år på förskola. Kvillners böcker är utgivna på eget förlag och de präglas av en didaktisk och pedagogisk intention kopplad till läroplanen, där barnen får möjlighet att återberätta och vara delaktiga i berättelsen. Eva Kvillner berättar att genom barnens delaktighet i berättelsen utvecklas deras kunskap, men att barn samtidigt utvecklas som människor. Kreativitet, värdeskapande och långsiktighet är grunden för språkutveckling, självkänsla och ökad förståelse för nya situationer och livsöden. Samtidigt bevaras en del av svenskt kulturarv, säger hon (Flano design, u.å.).

Beteendevetaren och författaren Charlotta Lagerberg Thunes skriver i ett blogginlägg om Inger och Eva Kvillner att Inger som skriver och skapar tillsammans med sin dotter Eva Kvillner har lyckats få bild- och textspråk att flyta ihop på ett bra sätt. I detta inlägg berättar Thunes särskilt om boken *Lille lustig och skogens vänner* som är skriven och skapad av mor och dotter tillsammans. Boken belyser det att vara olik, men även att vara lika med hjälp av djuren i naturen och beskrivs på ett pedagogiskt och enkelt sätt. Boken innehåller även

värdegrundsfrågor, kunskap om vänskap och natur, men även om djur och människor (Thunes 2015).

I nästa avsnitt redovisas endast tidigare forskning om författaren Elsa Beskow, eftersom jag inte kunde hitta forskning om författarna Maria Nilsson Thore och Inger Kvillner och Eva Kvillner. Redovisningen gäller Elsa Beskows bilderböcker och även andra studier och litteratur som jag anser relevant för min studie och för att ge en överblick av annan forskning som gjorts.

3.3 Tidigare forskning om Elsa Beskow

Lena Kåreland beskriver i *möte med bilderboken* att många vackra och intressanta bilderböcker som kom ut under 1900-talet idag har blivit bortglömd. Men Elsa Beskow är en konstnär från den tiden som överlevt och hon är fortfarande en av Sveriges mest omtyckta bildboksförfattare. *Saga om den lilla lilla gumman* (1897) var den första av hennes böcker. 1898 kom *Barnen på Solbacka* och 1901 *Puttes äventyr i blåbärskogen*. Den sista bilderboken för Beskow blev *Röda bussen och gröna bilen*, som kom ut 1952, året innan hon dog. Elsa Beskow föddes 1874 i Stockholm och dog 1953. Det som utmärker Elsa Beskow i hennes bilderböcker är hennes känsla för och förtrogenhet med det nordiska landskapet och den trygga miljöskildringen med glada äventyr (Kåreland 1985, s. 48).

I uppsatsen Elsa Beskows bilderboksmotiv: Konstvetenskapliga bildanalyser av utvalda bilder har Annika Bergqvist analyserat hur Beskow gestaltat barn och miljöer i hennes bilderböcker. I böckerna hittar man växter, kottar, barr, svampar och djur som alla är detaljerat återgivna i bilderna. Böckerna *Tomtebobarnen*, *Blomsterfesten i täppan*, *Hattstugan*, *Duktiga Annika och Petter och Lottas jul*, användes i studien för att belysa olika berättelseteman. Resultatet visade att miljöerna i de utvalda bilderböckerna delades upp ibland annat: den fysiska miljön (svenska skog, vatten öppen landsbygd), etik och moral, normer och värderingar. Naturen skildras både i stort och i detaljer i Beskows bilderböcker (s. 41).

Nikolajeva presenterar några av Beskows bilderböcker som är relevant för min studie. I exempelvis *Tomtebobarnen* är miljön den svenska naturen, som Beskow beskriver mycket noggrant och med stor kärlek. ”i skogens tysta ro”, ”djupt under tallens rötter” är exempel på miljöbeskrivningar ur bilderboken. Förutom växter och träd beskrivs även små skogsdjur: ekorrar, fladdermöss, grodor, kaniner och fåglar. Dessa beskrivningar av växter och djur har enligt Nikolajeva (s124) ett didaktiskt syfte: läsare förväntas känna igen snödroppar, blåsippor,

blåbär och lingon, även om inga av dessa nämns med ord. Bilderna i Beskows bilderböcker är färgstarka med många detaljer (Nikolajeva 2000, 124–125).

4. Djurgestaltning och metaforik i bilderböcker

Lassén Seger skriver i sin artikel ”Bland djungelapor, jaguarer och jobbarkaniner: Djuriska barn i bilderboken” att syftet med att barnboksförfattare och -illustratörer använder sig av barn/djur metaforik ofta är kluvet och mångtydigt. Vid användning av barn/ djur metaforer visas dels gränserna mellan natur och kultur, det vilda och det civiliserade. Dels inbegriper berättargreppet också det rakt motsatta i och med att gestaltningen av barn som djur även förmår grumla distinktionen mellan natur och kultur (s. 117).

Eftersom djur inte ger något tecken på etnisk tillhörighet, leder användningen av neutrala djurgestalter i bilderboken till att göra böckerna internationellt användbara. I flera av bilderböckerna som undersökts visar sig djurgestalterna vara barn och pojk- eller flickebarn. Andersson och Druker anser att de djurgestalter som oftast finns inom barnlitteraturen inte alltid ska ses som avgörande av vuxenvärldens marginalisering av barn, utan bör även ses som kreativa försök att visualisera barns maktlöshet och utsatthet i en värld som styrs av vuxna. Författarna betonar att barnlitteraturen är en av de bästa kommunikationsresurserna som finns för att skapa dialog mellan barn och vuxna (Andersson och Druker 2013, s. 126–127).

5. Presentation av sagorna

5.1 Puttes äventyr i blåbärsskogen av Elsa Beskow

Putte är en pojke som i boken samlar blåbär och lingon till en namnsdagspresent åt sin mamma. Han bestämmer sig för att gå till skogen och tar med sig två korgar för att leta efter bär och lingon, men han hittar inga. Han sätter sig på en trädstubbe och är ledsen. Då ser Putte plötsligt en liten gubbe som står framför hans ben. Gubben kallas för blåbärskungen. Den lilla gubben rör vid Putte och Putte krymper och blir liten. Tillsammans går de på äventyr i skogen. Eftersom Putte blir förminskad tror han att blåbär är äpplen som hänger i träden. Putte får möta blåbärspojkar som hjälper honom att samla blåbär, samt att bygga en båt av bark och ett segel av lönn. Denna båt använder de sedan för att segla ut på storsjön och leta efter lingon. De får även rida på åtta möss för att komma fram till skogens slut. Där möter de lingonmamman med

alla sina döttrar. Allihop är vänliga och hjälper Putte att plocka lingon och fylla korgarna. De använder spindelväv för att göra en gunga, samtidigt som de sjunger och skrattar. Berättelsen slutar med att båda korgar är fyllda av blåbär och lingon, och det är dags för Putte att skynda sig hem. Putte tror att det varit en dröm, men korgarna är fyllda med blåbär och lingon, så han säger till sig själv att det nog var en sann dröm. Han blir glad och går mot hemmet med sina korgar. I hemmet lägger han korgarna på bordet och omkring lägger han blommor med ett kort som Putte själv gjort. Mamman blir rysligt glad ”som bara en mamma kan bliva” (s.32).

5.2 Bus och Frö på varsin ö av Maria Thore

Berättelsen börjar med att Bus och Frö bor på varsin ö mitt i det stora havet. Frö bor i den höga röda fyren, och Bus bor i det lilla huset på en annan ö. Bus och Frö har aldrig träffats med de kan se varandra. En dag känner de sig lite ensamma och försöker komma på ett sätt att övervinna avståndet mellan dem. De börjar med att skicka brev med inbjudan till varandra men båda två är riktigt lata och båda väntar in den andra. De känner hopplöshet och blir sorgsna av längtan och av situationen. En dag förändras någonting och genom fönstret ser de att havet blir hårt och kallt. Detta innebär att vattnet i havet fryser och båda två kan träffas och se varandra på nära håll. Berättelsen slutar med att båda tycker det är roligt att träffas och ha kompis och att vara lyckliga tillsammans.

5.3 Lille Lustig och skogens vänner av Inger Kvillner och Eva Kvillner

Lille Lustig blir retad av andra eftersom han är annorlunda. En dag känner han sig ensam och lämnar sin röda stövel, som är huset där han bor och han går bort mot skogen för att upptäcka vad som finns där. I skogen träffar han många olika djur, bland annat ugglan, ekorren och deras vänner. Djuren lär Lille Lustig om djur och natur, människor, vänskap och att tänka på ett nytt sätt. Berättelsen avslutas med att Lille Lustig är lycklig över sitt äventyr i skogen och alla djur, som har blivit hans nya kompisar och som välkomnar honom åter.

”Som kompisar hjälper man varandra, så ugglan flyger före och visar lille Lustig vägen hem” (s. 21).

6. Analys

I följande avsnitt redovisas studiens analys som gjorts på de utvalda bilderböckerna, *Puttes äventyr i blåbärsskogen* (2019) illustrerad och skriven av Elsa Beskow, *Bus och Frö på varsin ö* (2012) illustrerad och skriven av Maria Nilsson Thore, samt *Lille Lustig och skogens vänner* (2015) illustrerad av Eva Kvillner och skriven av Inger Kvillner. Utifrån dessa tre bilderböcker identifieras de olika teman och motiv som är tillgängliga i böckerna: naturskildring och djurgestaltning, vänskap, utanförskap och olikhet. Analysen innehåller även samspelet mellan bild- och text i bilderböckerna. Eftersom bilderböckerna saknar sidnummer anser jag att sida ett i bilderböckerna omfattar det första bladet innanför pärmen.

6.1 Analys av tema och motiv

6.1.2 Analys av natur

I analysen av bilderböckerna framkommer att alla tre utvalda böcker innehåller likheter och skillnader i naturskildringarna. De likheter som jag fann vid analysen är att berättelserna utspelar sig mestadels under sommartid i naturen samt att de innehåller olika sorts djur.

- **Skogen**

Två av bilderböckerna utspelar sig i skogen, medan den tredje utspelar sig på en ö med två olika årstider, sommar och vinter. Alla tre böcker har utomhusmiljön gemensamt. I *Puttes äventyr i blåsskogen* går Putte hemifrån till skogen med två korgar för att samla blåbär och lingon åt sin mor som namnsdagspresent (s. 3–4). Putte förflyttar sig från hemmet mot skogen för att leta efter bär. På samma sätt beskrivs i boken *Lille Lustig och skogensvänner*, att Lille Lustig känner sig ensam i sitt hem och inga kompisar har. Därför bestämmer han sig för att gå på äventyr mot skogen (s. 1–2). I skogen möter båda Putte och Lille Lustig, olika sortens växter, träd, blommor och djur. Nikolajeva skriver att utomhusmiljöer är vanliga i bilderböcker, såsom öar och skog. Miljön i berättelsen kan bidra till att belysa konflikter, speciellt när karaktären förflyttas från sina egna omgivningar (Nikolajeva 2017, s-115- 125).

I *Puttes äventyr i blåbärsskogen* är fokus på blåbär och lingon. *Puttes äventyr i blåbärsskogen* är skriven av Elsa Beskow. Kåreland nämner att det som utmärker Elsa Beskow i hennes bilderböcker är hennes känsla för och förtrogenhet med det nordiska landskapet och den trygga miljöskildringen med glada äventyr (Kåreland 1985, s. 48). Miljöerna i Beskows bilderböcker

är bland annat uppdelade i den fysiska miljön (svenska skogar, vatten, öppen landsbygd), etik, moral, normer och värderingar. Naturen skildras både i stort och detaljerat i Beskows bilderböcker (Nikolajeva 2000, s. 41).

Meningen med boken *Lille Lustig och skogens vänner* är enligt Inger och Eva Kvillner att de vill belysa olikheter och likheter med hjälp av djuren i naturen som beskrivs på ett pedagogiskt och enkelt sätt. Boken innehåller även kunskap om natur och om djur och människor (Thunes 2015). Bilderna i båda bilderböcker visar en skog med bland annat tall, björk, kottar, svamp, blommor av olika sort, blåbär, lingon och sjön. Sådana trädsorter och växter är välkända bland barnen eftersom de används mycket i undervisningen i pedagogiskt tillvägagångssätt. Berättaren utgår från skog och växter eftersom de finns i verkligheten och är något som barnen är bekanta med och som de behöver få ökad kunskap om.

- **Öar**

Bus och Frö på varsin ö utspelar sig i en exotisk utomhusmiljö. Bus och Frö bor i varsitt hus på öarna. De kan inte träffas på grund av det hav som finns mellan dem och de känner sig ledsna över detta. Båda försöker hitta på olika strategier för att avbryta avståndet mellan dem och mötas på riktigt. Utifrån bilderna ses att Bus är en blandning av björn och räv, medan Frö ser ut som en blandning av katt och kanin. Nikolajeva skriver att öar skapar starka känslor hos läsaren och framställs ofta med vild natur. Öar fungerar också som en förminskad och tydlig bild av verkliga världen. Miljön i bilderboken beskrivs med ord och visas på bilderna. ”Stora hav” (s.1), ”På andra sidan av det djupa havet fiskar Bus sin femtioelfte fisk. Ett hav, en ö, ett klätterträd, ett metspö, det räcker för att Bus ska vara nöjd” (s. 5–6).

I vissa fall ser vi mer detaljer på bilderna än vad som står i texten. Exempelvis finns det fåglar på bilderna som inte beskrivs i texten (s. 4–5). Fåglarna i bilderboken framställs ibland som ett sällskapsdjur och ibland som ett hjälpmedel för Bus och Frö att hålla kontakten med varandra samt för att mötas. Fiskarna förekommer båda i texten och på bilderna, då Bus beskriver att han gillar att fiska samt i slutet av boken visas när Bus och Frö grillar fisk. Boken kan skapa diskussion och funderingar kring syftet att illustrera Bus och Frö som antropomorfa djur som äter andra djur. Antyder detta att fiskar finns för att bli uppätta mer än att de är vänner eller ett gosedjur? Synen på berättaren blir som köttätare som inte tänkt på växtätande människor. En växande grupp i det moderna samhället. Detta visar att bilderboken utgår från den enskilda individen, hur hen ska vara och bete sig i världen, alltså egna normer, som ibland skiljer sig

från det omgivande samhället och hur relationen mellan människan och djur blivit. Det finns idag flera barn som är vegetarianer som kan uppleva situationen med fiskarna negativt, vilket kan leda till att barnen blir kritiska till boken, istället för att underhållas, vilket är bokens syfte. I *Bus och Frö på varsin ö* ser vi konflikten, som Nikolajeva nämnde, genom att Bus och Frö inte kan mötas och behöver komma på ett sätt att kunna förflytta sig från en ö till en annan för att möta varandra.

6.1.3 Analys av djur

Följande djur gestaltas i boken *Puttes äventyr i blåbärsskogen*: ekorre, mus och spindel. Ekorrar hjälper Putte att bära korgarna på ryggen, eftersom Putte blivit förminskad av blåbärskungen och därmed inte kan bära korgarna själv (s. 8). Möss används i berättelsen som ett hjälpmedel för att Putte och blåbärspojkarna kan förflytta sig från ena delen av skogen till den andra, genom att rida på mössen (s.20) som även skjutsar Putte till sitt hem (s. 30). Spindelväv används för att bygga en gunga av, som Putte får sitta på och gunga medan lingondöttrarna skrattar och sjunger (s. 26). I berättelsen ser vi andra olika djur som visas på bilderna men inte nämns i texten. Exempelvis: myror (s. 8), snigel och larv (s. 12), groda (s. 16) och ödla (s. 18), nyckelpiga (s. 21) etc. Dessa djurarter gestaltas i bilderboken som realistiska eftersom de inte är talande och bara finns för dekoration och för att barnen ska veta att det är vanligt att de hittas i skogen. För en del barn kan dessa djur vara skrämmande och äckliga, och för andra är dessa djur små och snälla. Boken vill uppmärksamma läsaren på att dessa djur och insekter är oskyldiga och inte gör någon illa. I boken gestaltas dessa insekter som gulliga, fina och hjälpsamma. Djuren som finns i boken har även interaktion med de andra karaktärerna som ser ut som människor, t.ex. blåbär och lingon som gestaltas som människor. Budskapet i bilderboken är att informera om att insekterna och djuren som finns i skogen är ofarliga, användbara och nyttiga för människor och naturen. Nikolajeva skriver att i miljöer som antas vara realistiska kan djur inte tala och det finns inte någon magi (Nikolajeva 2017, s. 136).

I *Lille Lustig och skogens vänner* är Lille Lustig en ung människa med proportionerlig kropp som består av två smala armar och två ben samt en triangelkropp. I *Lille Lustig och skogens vänner* är fokus på djur i skogen. Lille Lustig får möta olika djur i berättelsen, till skillnad från Putte. Dessa djur är: ekorren (s. 4), älgen ”skogens konung” (s. 6), haren (s. 8), räven listig (s. 9–10), rådjur (s. 12), kloka ugglan (s. 16), och myror (s. 18). De vilda djuren berättar för Lille

Lustig om naturen och att alla i skogen är lika, fastän även så olika. Alla som bor eller besöker skogen måste vara rädda om skogen och om varandra. Djuren förmedlar också att man inte ska förstöra skogen, sparka sönder myrstack eller skära och hugga i träd och gran. ”Här är en myrstack som någon människa har sparkat i” (s. 17). ”Här har någon skurit i granen med en kniv”. ”Det blev ett riktigt sår i trädet. Trädet blöder, eller gråter, förstår du det Lille Lustig?” (s. 19–20). I slutet av berättelsen blir Lille Lustig ledsen och tänker på alla som förstör för andra och är elaka, men samtidigt blir han glad över att han har hittat nya vänner som välkomnar honom åter till skogen. Denna beskrivning blir tydlig när man läser texten, men även på bilderna när man ser hur Lille Lustig i början av berättelsen är ledsen och i slutet ser han glad och lycklig ut när han går tillbaka hem (s. 21–22). Det är intressant att se att några av djuren i *Lille Lustig i skogens vänner* som är vilda i verkligheten, i boken gestaltas på ett vänligt och gosigt sätt, som att de är gosdjur. Detta speglar önskan om att alla varelser bör vara omtänksamma, snälla och gosiga. Barnen vet exempelvis att räven är ett listigt och farligt djur, samt att man ska akta sig att komma nära en räv. När en räv visas på ett vänligt sätt i boken kan detta skapa konflikt hos barnet, vilket leder till förvirrande inkonsekvenser enligt Nikoljeva. Djur i bilderböcker gestaltas som barn och detta kan tyda på samhällets förväntningar om att det är norm att alla barn bör vara snälla och gosiga, på samma sätt som de vilda djuren framställs i bilderboken. Detta stämmer inte med verkligheten och här får man tänka på sanningshalten, vad som är sant och falsk. När eleverna diskuterar didaktiska aspekter är det viktigt att lära eleverna att förhålla sig kritiskt till texten.

Djuren i bilderböckerna beskrivs utifrån olika egenskaper: I *Lille Lustig och skogens vänner* är ugglan klok, älgen är skogens konung, haren är liten men snabb och har stora öron, räven är listig och rådjuret har stora snälla ögon. Björck (u.å.) skriver att djuren i den klassiska fabeln är bärare av stereotypa egenskaper, lejonet kungligt stolt och modigt, vargen grym, räven listig, ugglan är klok, björnen är trög och klumpig och så vidare. Fablerna har ofta ett budskap, en ”sensmoral”. Med detta menas att djuren och dess egenskaper i bilderboken förmedlar ett specifikt budskap som hjälper barnen att förstå hur man kan vara, men även för att skapa nöje. Boken kan hjälpa barn att förstå att de kan vara kloka som en ugglan, modiga som ett lejon eller listiga som en räv. Dessa beskrivningar kan användas för både pojkar och flickor.

I de utvalda bilderböckerna förekommer antropomorfism, vilket innebär att ickemänskliga, varelser på olika sätt ges människoliknande egenskaper. Vissa karaktärer som finns i bilderböcker har hybridkroppar som blandar människa och växt, samt människan och djur.

Exempelvis i *Puttes äventyr i blåbärsskogen* är Putte en pojke som möter andra talande växtmänniskor i berättelsen. I början möter han en liten gubbe som kallar sig för blåbärsfar/blåbärskungen (s.6). Denna gubbe ser ut som en människa, men i minskad version. Senare i berättelsen möter Putte sju blåbärspojkar som hjälper honom att plocka blåbär (s. 14). Dessa pojkar liknar människor men även blåbär med blå byxor, tröjor och mössor på sig. Blåbärskungen säger till Putte: ”Nu, Putte, ska du dina blåbär få, och raska på, mina gossar blå, ni brukar ju vara snara” (s. 14). Vidare seglar Putte och några av dessa pojkar med hjälp av en båt som gjorts av bark och lönn, mot skogens slut till lingonmor och hennes döttrar (s. 18). Lingonmor och hennes döttrar hjälper Putte med att plocka lingon, men de äter, leker, skrattar och gungar även tillsammans (s. 21–28). I slutet av berättelsen beger sig Putte tillbaka till hemmet med hjälp av en vagn som körs av möss och de sju blåbärspojkarna (s. 29–30). Berättelsen avslutas på ett lyckligt sätt, där Putte igen sitter på samma plats som han satt på i början, men skillnaden är att hans två korgar nu är fyllda med blåbär och lingon. ”Först tänker Putte: ”En dröm visst det var”. Men båda korgarna har han ju kvar med bären så granna och fina så nog var den drömmen riktigt sann” (s.32). Detta tyder på harmoni i bilderboken, eftersom blåbärskungen, blåbärspojkarna, lingonmor och flickorna är en blandning av växter och människor, samtidigt hjälper de en människa, Putte, att exempelvis segla på en båt som görs av växter för att hitta blåbär och lingon. Harmonin finns även genom vänskapen som uppstått mellan Putte och dessa växt – människokaraktärer.

Harmonin hittar vi även i *Lille Lustig och skogens vänner*, där talande djur påpekar miljöförstöring i skogen som ett problem och djuren lär även människorna hur de ska uppföra sig i skogen och mot varandra. Nikolajeva (2017) skriver att ekokritiken förekommer ofta inom barnlitteraturen, att miljöförstöring är ett problem. Detta för att i stället diskutera hur litteraturen kan berätta ett mer balanserat och harmoniskt, men ändå realistiskt förhållande mellan människan och miljön (s. 125). På sidan 16 i *Lille Lustig och skogens vänner* illustreras ett träd med två ögon och ett hål i mitten som ser ut som en rund och förvånad mun. Jag tolkar detta som att illustratören genom bilden vill förmedla att trädet är levande och har känslor. I texten beskrivs trädet som att det blöder eller gråter när någon skurit i granen med en kniv (s. 19). Denna händelse har explicita och implicita ideologier som enligt mig handlar om moral, och uttrycks på ett tydligt och otydligt sätt. Alkestrand 2016, (s. 97) menar att dessa ideologier används för att belysa de klara/ tydliga (explicita) och de dolda (implicita) budskapen i bilderböckerna. Författaren vill medvetet och omedvetet förmedla olika budskap via sin text.

Vid dolda budskap/motiv behöver läsaren anstränga sig lite för att tolka och förstå författarens syfte och budskap.

Skillnaderna i de båda böckerna är att Putte är en människa som möter andra små växtmänniskohybrider, blåbär och lingon, och har dialog med dem, medan Lille Lustig är en människa som ser annorlunda ut och som får möta talande djur som han har dialog med. I *Lille Lustig och skogens vänner* och *Bus och Frö på varsin ö* kommunicerar djuren med varandra och även med en människa genom språk, dialog och vid att skicka brev till varandra med en fågel, som Bus och Frö gör i bilderboken (s. 9–10).

Nikolajeva 2017 skriver att i naturberättelser förses djur med ett mänskligt medvetande och ibland med mänskligt språk och kommunicerar på ett sätt som är emot den naturliga ordningen. När djur agerar som huvudpersoner tolkas de ofta som representationer av barn (s. 208). Djurhybriden eller växthybriden, som innebär sammanslagning av djur/ människa eller människa/ växt kan framhävas tydligt i skönlitteratur, och i barnlitteratur kan den användas i didaktiskt syfte för att förvirra och dra läsarens uppmärksamhet. Exempel på detta är trädet som har ögon och mun och ser förvånad ut. Trädet räknas som växthybrid.

Bus och Frö i bilderboken är båda ett sorts djur med mänskliga drag, som går på två ben och har kläder på sig. Frö kan röka pipa, sticka och dricka te, medan Bus fiskar, klättrar i träd och spelar mandolin. Utifrån dessa beskrivningar sammanfattas att karaktärerna är vuxna och att de har frihet att bete sig som de vill, till skillnaden från exempelvis Lille Lustig som får en massa råd om hur man ska uppföra sig. Detta innebär att barnen alltid ska visa respekt för vuxna/äldre och lyssna på deras synpunkter och historier. De vuxna/ äldre illustreras som djur i Lille Lustigs berättelse.

6.1.4 Analys av vänskap

Enligt Nikolajeva kan vänskap vara mellan pojkar - pojkar, flickor-flickor, pojkar - flickor eller andra varelser, exempelvis djur (Nikolajeva 2017, s. 89 & 91). Analysen av de tre bilderböckerna visar att vänskapen finns bland djur-djur, djur-människa och människa-människa. I *Puttes äventyr i blåbärsskogen* hittar vi vänskap mellan Putte och antropomorferingen blåbärskungen, Putte och blåbärspojkarna, Putte och lingonmamman samt Putte och lingondöttrarna. Denna vänskap är inte beskriven direkt i texten men den framkommer genom stödet Putte får av dem och samarbetet mellan alla i skogen för att Putte skulle få sina korgar fyllda av blåbär och lingon. Vänskapen syns även genom att

blåbärspojkarna hjälper Putte att bygga en båt för att segla till lingonmor (s. 16). Vänskapen mellan Lingonmors döttrar och Putte visar sig genom att Putte leker, skrattar och gungar med döttrarna (s. 24).

Lingonmor säger till Putte: ”javisst, kära barn, ska du lingon få; så plocka nu snällt, mina flickor” (s. 21). Denna mening visar läsaren att bären som finns i skogen är tillgänglig för alla att plocka och äta. Det som behövs att göra är att gå till skogen, leta efter bär utan att förstöra skogen samt att plocka bär. Det finns en likhet i Lille Lustig berättelsen, som visar på vikten av att bevara skogen och att skogen är en naturresurs för både människor och djur. På sidan 26 bjuder lingonmor allihop på honungslingon och man kan se hur alla samlas för att äta, umgås och ha trevligt. Vi kan även se vänskapen mellan Putte och mössen eftersom de hjälper Putte att komma fram till andra delen av skogen. Denna snällhet anser jag är en egenskap som ingår i vänskap.

I *Lille Lustig och skogens vänner* framkommer vänskapen på ett tydligt och direkt sätt. Vänskapen i bilderboken är också mellan djur-djur och djur-Lille Lustig/ människa. ”Jag gillar dig Lille Lustig! Säger ekorren. Och jag vill gärna bli din kompis” (s. 13).

Ugglan säger: ”I skogen är vi lika, fastän vi är så olika, och så är det överallt i världen. Vi som bor här i skogen är rädda om varandra ” (s. 15). ”Han blir strax glad igen när han ser på sina nya vänner” (s. 19). ”Dina nya kompisar finns här och väntar på dig, glöm inte det!” och ”Som kompisar hjälper man varandra, så ugglan flyger före och visar Lille Lustig vägen hem” (s. 21).

I *Bus och Frö på varsin ö* framkommer vänskapen genom orden men även på bilderna. I bilderboken står att en kväll tänker både Bus och Frö: ” ibland vore det skönt att vara två” (s. 7). De gör allt för att kunna mötas, umgås och ha trevligt som två vänner. De skickar brev till varandra, där Frö bjuder in till badminton och fika, medan Bus bjuder på musik och grillad fisk (s. 9). ” En Bus, en Frö, tillsammans framför brasan, äntligen på en och samma ö! De pratar strunt och viskar till varandra” (s. 26). På bilderna kan vi se hur Bus och Frö är lyckliga när de får träffa varandra till slut, de kramas, skrattar, pratar och grillar fisk. Alla dessa händelser i bilderböckerna är tecken på god vänskap mellan olika varelser. Utifrån detta kan barnen lära sig hur man hjälper varandra och behandla andra på ett snällt och omtänksamt sätt. Jag anser att karaktärer i bilderböcker är en förebild för barnen och någon de ska se upp till. Martin Hellström påpekar att huvudpersonen i vissa berättelser blir till den han eller hon är genom mötet och relationen med andra (s. 177). Han förklarar att i moderna bilderböcker framträder

nyfikenhet, fantasi, solidaritet och vänskap som mer betydande än respekt för äldre osv. som förekom i tidigare skrivna barnböcker.

6.1.5 Analys av utanförskap och olikhet

De tre bilderböckerna börjar med att karaktären känner sig ensam och utanför. Detta framkommer mest i *Lille Lustig och skogens vänner* och *Bus och Frö på varsin ö*.

I *Puttes äventyr i blåbärsskogen* framkommer i början att Putte sitter ensam på en stubbe med sina tomma korgar och är ledsen och gråter (s. 4). Hans sorg försvinner när blåbärsgubben dyker upp och hjälper Putte att hitta blåbär i skogen.

I *Lille Lustig och skogensvänner* uttrycks utanförskapet tydligt, när författaren skriver i sin text att Lille Lustig ”känner sig ensam och att han inga kompisar har att leka med. Alla skrattar och retar honom för att han är annorlunda” (s. 1). Detta illustreras även på sida 2 i bilderboken, där Lille Lustig står ensam och ledsen bredvid sitt hus i form av en röd stövel.

Ekorren förklarar för Lille Lustig att ”vi alla är egentligen annorlunda. Ingen är lik den andra utan alla är olika, och det är väl bra” (s. 5). Ekorren ger Lille Lustig exempel på olikheter mellan olika varelser. ”Haren är liten, snabb och har stora öron... räven som är listig och har tjock, röd svans. Rådjuret har kort päls och stora snälla ögon... Ugglan är den klokaste i skogen” (s. 7–12 och 14). Detta tolkar jag som att olikhet mellan varelser är en av orsakerna till utanförskap.

Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter (2009) skriver att ”alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter. Ingen får diskrimineras”.

Edwards (2019) skriver att bilderboken kan hjälpa barnet att sätta ord och bearbeta händelser barnet har varit med om. Utifrån bilderboken kan barnen prata om sina känslor, och detta kan stärka deras självkänsla, då barnen inte är ensamma om att känna sig utanför, ledsna eller rädda (Edwards 2019, s.25).

Utanförskap förekommer även i bilderboken *Bus och Frö på varsin ö*. Händelserna börjar med att Bus och Frö bor på varsin ö och en dag känner sig ensamma och utanför, eftersom de inte kan träffa varandra eller någon annan. Bilderboken visar att vänskap och att få prata med andra samt umgås på ett snällt och fint sätt leder till glädje som man mår bra utav. Bus och Frö ser ledsna ut i och under berättelsen eftersom de inte kan prata eller umgås, men i slutet får de träffa varandra och har då fina stunder tillsammans. Detta är en lycka för båda två.

6.2 Analys av samspelet mellan bild- och text

6.2.1 Puttes äventyr i blåbärsskogen

I min analys av samspelet mellan bild- och text ser jag att bilderna mestadels passar till bilderböckernas texter. I inledningen (s. 1–2) av *Puttes äventyr i blåbärsskogen* står det i texten att Putte gick till skogen med två korgar och att han tänkte få dem fulla av blåbär och lingon, detta illustreras genom att Putte står bland träden och har två tomma korgar i händerna. På kanterna av bilden illustreras barr och kottar, detta visar att Putte är i skogen och letar efter bär. Texten i inledningen ger mer förklaring till varför Putte letar efter bär i skogen, och detta illustrerats inte på bilden: ”Det ska bli namnsdagspresent åt mor, och därför är Puttes iver stor. Men var kan väl bären vara?” (s. 2). Berättelsen utspelar sig på sommaren eftersom bilderna visar en grön och torr mark, gröna växter och träd, svampar samt bär och lingon som har växt på buskar och dessa beskrivningar framkommer inte i texten. Följande text (s. 3–4) förklarar lite mer än det som framkommer på bilden (s. 4). Bilden utgår mest från texten genom att visa att en av Puttes korgar fortfarande är tom och ligger på marken, en liten person står framför Putte när han sitter på en stubbe och gråter. I texten står att han ”hittade inga bär”, ”sjönk ner på en stubbe”, ”till tårarna var det ej långt igen” och ”det stod där en liten gubbe”, alla dessa beskrivningar stämmer överens med bilden. Det som inte visas på bilden, men som framkommer i texten är att den lilla gubbe som kallar sig för blåbärskungen rör vid Putte och tar honom i handen.

En bilderbok är en bok med minst en bild på varje uppslag, men det finns även bilderböcker som innehåller uppslag med bara text (Nikolajeva 2000, s. 16). *Puttes äventyr i blåbärsskogens* uppslag består av en sida med bara text och den andra sida med både en kort text och en bild, med starka och glada färger. Detta innebär att bilderboken är blandning av uppslag med bara text och text och bild. Elsa Beskows bilderböcker använder det ”klassiska” mönstret, alltså att bilden är på högersidan och texten på vänstersidan. Detta kan vara effekten av den tidiga trycktekniken då text och bilder skulle hållas separat på var sin sida. Men detta behov skapar enligt Nikolajeva en egen estetik, alltså att uppslaget hamnar i obalans, när en sida är vit med lite text och den andra sida fylls med en färgbild. Färgbilden drar alltid läsarens uppmärksamhet mer än texten, men bilden till höger uppmanar även läsaren till att bläddra vidare (Nikolajeva 2000, s. 74). I *Puttes äventyr i blåbärsskogen* och *Lille Lustig och skogens vänner* har alla

uppslagen denna utformning. Däremot i *Lille Lustig och skogens vänner* ser vi några djurspår på den vita sida, där texten är skriven. I *Puttes äventyr i blåbärsskogen* är bilderna på höger sida inramade med blåbär, kvistar och smådjur. Nikolajeva (2000) skriver att inramning är ett mycket expressivt grepp som skapar en distans mellan betraktaren och bilden (s. 79). I de flesta bilderna i *Puttes äventyr i blåbärsskogen* finns olika smådjur och insekter som inte nämns i texten. På bilderna visas: två myror (s. 8), en snigel och en tusenfoting (s. 12), en groda (s.16), två ödlor (s. 18), en gräshoppa, en fjäril, en skalbagge (s. 24) två bin och en geting (s. 26). Dessa är alla skogens smådjur och tydliggör att händelserna utspelar sig i skogen. Smådjuren visas på bilderna för att ge läsaren en påminnelse att dessa finns och kan hittas i skogen samt att de har stor betydelse för skogen, människor och den biologiska mångfalden.

Känslobeskrivningar av karaktärerna förekommer inte ofta i texten, förutom när Putte blir ledsen över att han inte hittar bär (s. 4) och när lingonflickorna skrattar och sjunger med Putte (s. 24). Vid andra tillfällen visas känslorna på bilderna genom att den illustrerade karaktärerna ser glada ut. Till exempel när alla samlas hos lingonmor, äter honungslingon, ser glada ut och små fina insekter flyger omkring (s. 26). I texten står att ”blåbärskungen rörde vid Putte helt lätt, och Putte blev genast så liten [...]. Och allting annat så stort det var [...]” (s. 5), men Puttes förminskning till en liten människa syns även på bilderna genom att han och de andra karaktärerna ser mindre ut än alla växter och träd.

Det visuella (bilderna) och det verbala (texten) i båda bilderböckerna visar samma sak, båda upprepar varandra. Nikolajeva beskriver olika kategorier av samspelet mellan bild och text. Här har vi en symmetrisk bilderbok eftersom både text och bilder återger mer eller mindre samma information. Detta innebär även att texten har alla delar för att utgöra en berättelse och att läsaren kan skapa en bild i huvudet av händelserna utan bilder. Exempelvis ”Med käppen han rörde vid Putte helt lätt och Putte blev genast så liten och nätt som självaste blåbärskungen” (s. 5). Genom att bara läsa denna mening utan att titta på bilden, kan man föreställa sig hur blåbärsgubben rör vid Putte och förvandlar honom till liten likt blåbärskungen. Denna typ av bok kallas enligt Nikolajeva och Edwards för en episk bok. Den episka bilderboken handlar om att bilden illustrerar texten, alltså att berättelsen förs framåt av texten som innehåller alla element för att läsaren/ lyssnaren ska kunna föreställa sig historien i huvudet. Bilderna är dessutom för dekoration och för att skapa stämning. Texten innehåller mycket information och bilderna behövs inte för att förstå texten, så därför passar denna typ av bilderböcker vid högläsning utan bild (Edwards 2019, s. 63–65).

I slutet av berättelsen (s. 30) visar bilden att Putte igen sitter på samma stubbe som han satt på i början av berättelsen, men skillnaden är att hans två korgar nu är fulla med bär och han ser fundersam, häpen och glad ut. Texten (s. 30) ger en beskrivning och förklaring till varför Putte ser häpen ut. Utifrån texten framkommer att Putte tror att det var en dröm, men samtidigt när han ser de fyllda korgarna tänker han att det nog är en riktig sann dröm. Detta innebär att Putte är osäker om det som hänt honom i skogen är sant eller en dröm. Här vill författaren skapa förvirring och även öppna upp för diskussion och tolkning omkring händelsen hos läsaren/lyssnaren, i didaktiskt syfte. Om läsaren tolkar händelsen som sann, kallas det för modalitet indikativ. Ibland talar ord och bild inte om att berättelsen är verklighet eller fiktion. Då beskrivs ordens och bildernas modalitet som symmetrisk. *Puttes äventyr i blåbärsskogen* har en dubiativ modalitet, eftersom den uttrycker osäkerhet och tvekan om berättelsens sanningshalt (Nikolajeva 2000, s. 231–235). Detta syns när berättelsen slutar med att båda korgar är fyllda av blåbär och lingon, och det är dags för Putte att skynda sig hem. Putte tror att det varit en dröm, men korgarna är fyllda med blåbär och lingon, så han säger att det nog var en riktig sann dröm.

Näst sista sidan innehåller en text (s. 31) som beskriver en del av det som finns på bilden på sidan bredvid (s. 32). I texten står om korgarna och kortet som Putte skrivit själv. Sista bilden och texten i bilderboken (s. 32) påminner läsaren om varför Putte gick till skogen och letade efter bär. I texten nämns blommorna som ligger runt omkring på bordet och att mamman blev glad, men mamman visas inte på bilden. Troligen handlar det om att läsaren ska tänka och föreställa sig fritt hur händelsen/övertäckningen gick till. Texterna (s. 31 och 32) och bilden (s. 32) i bilderboken har skapats parallellt, eftersom texterna och bilden återger samma handling. Det finns flera bilderböcker som skapats av en person, som står för både text och illustrationer. I sådana fall är det svårt att säga vad som är ursprungligt, utan bokens tillkomst sker förmodligen parallellt med verbalt och visuellt språk.

6.2.2 Bus och Frö på varsin ö

I bilderbokens inledning (s. 1) står att mitt i stora havet bor Bus och Frö på varsin ö och att Frö bor i en hög röd fyr, och Bus bor i ett litet hus. Denna beskrivning i text visas på den stora bilden som täcker hela bilderboken uppslag. Alla uppslagen som finns i boken består av en stor bild och en kort text i ett dubbeltuppslag. Följande uppslag visar att Frö lever ett vuxenliv och

trivs med det i havet, han dricker kaffe, stickar, röker pipa och ser glad och nöjd ut. Denna beskrivning av Frös liv kan barn ställa sig kritiska till, då Frön ena stunden är ett gulligt litet barnsligt djur men samtidigt tar han sig friheten att vara och bete sig som en vuxen. Illustrationen på bilden framkommer i texten genom att det står skrivet att "livet mitt i havet känns så trivsamt, utan minsta trassel och besvär" (s. 4). På bilden visas stickor och garn samt en mås som står på den höga fyren, som inte nämns i texten. På följande uppslag (s. 5) beskrivs och visas Bus liv (s. 5) genom att texten nämner att för Bus räcker det med ett hav, en ö, ett klätterträd och ett metspö för att han ska vara nöjd. Texten speglas på bilden genom att visa Bus som sitter och fiskar. Bredvid honom finns massor med fiskar som han har fiskat upp, ett träd och en mås i havet som inte nämns i texten (s. 5–6). Anledningen till att måsen visas på tidigare bilder är att de har ett uppdrag i bilderboken som brevbärare mellan Bus och Frö (s. 7–8): "Högt över havet tidigt nästa morgon möts två brev på väg åt varsitt håll", denna handling visas på bilden genom att både måsar har ett brev med sig som ska levereras till Bus och Frö. I texten förklaras även innehållet i breven, att båda bjuder varandra på olika aktiviteter. Men eftersom de är på varsin ö, blir det svårt att mötas och uppfylla önskan i inbjudan. Här vill författaren medveten skapa ett problem för att ge läsaren möjlighet att komma på olika lösningar så att Bus och Frö ska kunna mötas. Samtidigt ger författaren olika förslag på hur de ska ta sig över havet, vilket är ett problem eftersom både Bus och Frö är lata och väntar ut varandra att ta första steget. Förslagen på hur de kan ta sig över havet föreställs genom bilderna i bilderböckerna (s. 9–12) och i texten förklaras varför de inte kan ta sig över havet: "ingen av dem simmar särskilt bra, båda två är riktigt ruskigt lata, och tänker att den andra kommer nog" (s. 9). Ingen av dem har kunnat gå till den andra och de bara väntar och längtar. De ser ledsna, deprimerade och besvikna ut (s. 13–14) utifrån deras längtan. Författarens avsikt är att påminna läsaren om hur Bus och Frö känner sig efter all längtan och försök att kunna träffas. I texten (s. 16) framkommer att "en Bus, en Frö, på varsin ö i havet, så nära men så hopplöst långt ifrån", meningen illustrerad genom en bild på långt håll där Bus och Frö på varsin ö, tittar mot varandras hus genom fönstret, ensamma (s. 16–17). Plötsligt ser båda Bus och Frö lyckliga ut och havet mellan dem har blivit hårt och kallt, enligt beskrivningen i texten, som en bro från en ö till en annan. På bilden syns det att vädret omvandlades från sommar till vinter, och att havet blivit täckt av snön och fryst till is (s. 18–19). Bus och Frö försöker ta sig över det frysta havet och de ser lite oroliga och häpna ut. Denna händelse beskrivs i texten genom en undring om "den håller ända fram..." Men till slut möts de, kramas och halkar lyckligt mot varandra (s. 20–21). Deras lyckokänslor beskrivs i texten som "båda två har fjärilar i magen". I sista händelsen visar texten och bilden att Bus och Frö är lyckliga tillsammans framför brasan, på en och samma

ö. De pratar, skrattar och viskar till varandra, samtidigt som de grillar fisk. Sista meningen i texten ger läsaren en möjlighet att gissa fritt om vad Bus och Frö säger till varandra (s. 22–23) Här finns det ingen rätt eller fel om vad de säger till varandra, utan läsaren kan klura och gissa sig fram till det.

Denna bilderbok är symmetrisk eftersom bild och text är parallella, då bilderboken är illustrerad och skriven av en och samma författare. Naturligtvis ska både text och bild återger samma information och orden berättar exakt vad som finns på bilden. I en symmetrisk bilderbok finns lite text med mycket enkla bilder och ibland kan handlingen förstås utan bilderna. Bilderna i *Bus och Frö på varsin ö* finns på varje uppslag och är stora och enkla, så bläddrande blir centralt i läsningen. Dessa bilderböcker utgår från ett problem och beskriver vardagssituationer (Nikolajeva 2000, s. 22 - 25). I bilderboken *Bus och Fru på varsin ö* utgår författaren från att Bus och Frö har ett problem att de inte kan mötas, eftersom de bor mitt i havet på varsin ö. Författaren använder vardagssituationer för att beskriva Bus och Frö, exempelvis vad de båda två gillar att göra på vardagarna. *Bus och Frö på varsin ö* är en klassisk bok eftersom den är symmetrisk, intressant för sina teman, har spännande bilder samt har ett pedagogiskt värde.

Både text och bild finns på ett uppslag i *Bus och Frö på varsin ö*, där vänstersida och högersida utgör en helhet. Dessa bilder fungerar utmärkt vid högläsning, där barnen kollar på bilderna som om de kollar på en film. I vissa uppslag är texten integrerad i bilden, så den känns som en del av bilden. Alla bilderna i boken är inte inramade. Det innebär att bilderna blöder utanför ramen och i mittenuppslaget syns inte smådetaljer, utan de hamnar antingen på vänster - eller höger sida. Nikolajeva skriver att om ramen skapar distans så innebär det att bilden är helt utan ram eller vita kanter och att betraktaren bjuds in i bilden och kommer mycket nära handlingen och personerna (s. 79). I *Bus och Frö på varsin ö* bjuds vi in i bilden att följa med Bus och Frö med deras problem och hur de tänker lösa dem. Det tjugonde uppslaget, börjar med att Frö står vid fönstret som är isigt av snöfall. Bilden blöder in på vänstersidan och fortsätter att expandera på nästa uppslag, vilket leder till att vi ser hur Bus och Frö möts när havet fryser och täcks av snön. Bilderna på dessa uppslag har tagit över texten och man blir mer intresserad att se nästa handling än att läsa texten.

6.2.3 Lille Lustig och skogens vänner

Bilderbokens uppslag består av en text på ena sida och en bild på andra sidan. Texten är varierad ibland lång (s. 1) och ibland väldigt kort (s. 8). Textens beskrivningar i bilderbokens inledning (s. 1) stämmer överens med bilden (s.2) genom att visa en stövel bredvid en stenmur, Lille Lustig står ensam och ser ledsen ut och det finns mystiska spår som leder till skogen. Texten ger en extra förklaring till varför Lille Lustig känner sig ledsen: ”han har inga kompisar att leka med och alla skrattar och retar honom för att han är annorlunda” (s. 1). Kommande bild (s.4) utgår från texten (s.3) genom att visa Lille Lustig i skogen och en ekorre som har stuckit sin fot när hen hoppade i granen. I texten framkommer en dialog mellan Lille Lustig och ekorren, och dialogen fortsätter i resten av berättelsen mellan Lille Lustig och resterande djur han möter i skogen. Ekorren berättar för Lille Lustig om skogens djur och hur de är lika men även olika. Detta sker i berättelsen i syftet att övertyga Lille Lustig att alla varelser egentligen är olika och att det inte är något att känna skam över. Ekorren ger exempel på älgen, som kallas ”skogens konung”, samtidigt illustreras en stor älg med långa ben som står i skogen (s. 6), vilket även gäller följande bilder (s. 7–12) som visar andra djur: en hare som är liten, snabb och har stora öron, en räv som är listig och har tjock, röd svans, och ett rådjur med kort päls och stora snälla ögon. Ekorren berättar även om sig själv som en som hoppar i tall och gran, samtidigt visas en bild på den glada ekorren (s. 13–14). Ekorren gör Lille Lustig glad genom att berätta för honom att ekorren gärna vill bli hans kompis. Sista meningen (s. 13) får läsaren att vilja bläddra mer för att se nästa handling, då ekorren ger Lille Lustig en möjlighet att få träffa ugglan innan han springer hem.

Bilden på ugglan, ekorren och Lille Lustig (s. 16) följer textens beskrivning att den kloka ugglan för ett samtal om likhet, olikhet och att alla bör vara rädda om varandra, och ugglan gör även en beskrivning av skogen. Ugglan fortsätter samtalet genom att ge Lille Lustig exempel på hur människan förstör skogen och skär/hugger i träden (s. 17–20). I bilderboken visas inte hur industriella verksamheter förstör skogen genom skogsskövling. Skogen är ett hem för de flesta djuren, bland annat fåglar. Konsekvenserna av avskogning leder i verkligheten till att exempelvis dessa djur inte kan hitta sin föda och boende. Resultatet blir antingen att djuren flyttar till ett annat ställe eller dör ut. Skogsskövling sker globalt, i ett flertal länder. Ansvaret ligger inte bara hos den enskilda individen, utan även hos samhället, som bör ta ställning till miljöförstöring och skogsskövling. Detta kan i första hand ske genom att dilemmat gestaltas i

bilderböckerna, så att barnen tidigt får kunskaper och utvecklar förståelse för vilka konsekvenser man får av det industrialiserade samhället.

Lille Lustig blir, efter ugglans samtal, orolig över att någon ska sparka sönder hans stövel där han bor. Här talar berättaren direkt till läsaren för att skapa möjlighet att få gissa sig till händelsen då Lille Lustig frågar: ”tänk om någon skulle sparka sönder min stövel där jag bor?” (s. 17). I nästa handling får träden liv, genom att träden får ett riktigt sår som någon har skurit med en kniv, trädet blöder och gråter. Denna handling illustreras i bilden, som visar ett skuret träd och några droppar som rinner från öppningen/ såret (s. 19–20. På sista bilden (s.22) visar och beskriver text och bild att ugglan följer med Lille Lustig hem, eftersom ugglan nu är Lille Lustigs nya kompis och rädd om honom. Här vill författaren påminna läsaren om Lille Lustigs förvandling från den ensamma och ledsna Lille Lustig till att han inte längre är ensam och ledsen och att han fått vänner i skogen. Det här betyder också att text och bild har gjorts parallellt, eftersom bild och text återger samma händelser (Kåreland och Werkmäster 1985, s. 70–71), denna variant av samspelet kallas för symmetrisk bilderbok (Nikolajeva 2000, s.17). Texten i sig innehåller mycket beskrivningar och information som kan vara tillräcklig för att kunna läsa texten utan bilder. Genom läsning kan läsaren/lyssnaren föreställa sig handlingar i huvudet. Bilderna finns bara för dekoration, bladdringslust och stämningsskapande (Edwards 2019, s. 63).

7. Slutsats

I min analys har jag utgått från följande frågeställningar:

- Hur gestaltar bilderböckerna teman och motiv relaterade till djur och natur, olikhet, utanförskap och vänskap?
- Hur samspekar text och bild i bilderböckerna?

Det som jag kom fram till i analysen av studiens utvalda bilderböcker är att det finns olika tema och motiv som är värd att belysa och samtala om med läsaren- lyssnaren. Lena Kåreland och Barbro Werkmäster skriver att det är viktigt att barn tidigt får möta bilderböcker och olika slags illustrationer. En bild kan ha betydelse i barnets vardagsvärld och verklighetsuppfattning. Därför behöver barnen få samtala och diskutera med vuxna om det de ser, vilket kan leda till att skapa gemenskap mellan vuxna och barn. (Kåreland och Werkmäster 1985, s. 10). Barnlitteraturens typiska teman och motiv som jag har lagt fokus på är följande: natur, djur,

vänskap, utanförskap och olikhet. Bilderböckerna har det gemensamt att det alla skildrar utomhusmiljöer som är skog och ö. I bilderböckerna har författarna varit utförliga i sina beskrivningar av handlingar och miljöer. Nikolajeva betonar att i en vältänkt berättelse är det viktigt att miljön beskrivs korrekt, eftersom detta bland annat har ett pedagogiskt syfte. Miljön i berättelsen kan även bidra till att skapa och belysa konflikter, särskilt när personer/ djur förflyttas från sina naturliga omgivningar (Nikolajeva 2017, s. 123). Resultatet av analysen visar på att naturberättelsers särdrag är djurgestaltning av människor som ibland är talande. Nikolajeva undersöker hur icke - mänskliga personer skildras i litteraturen och skriver att i naturberättelser förses djur med ett mänskligt medvetande och ibland med mänskligt språk och de kommunicerar på ett sätt som är emot den naturliga ordningen. När djur agerar som huvudpersoner tolkas de ofta som representationer av barn (Nikolajeva 2017, s. 208). I bilderböcker ses även antropomorfism och hybriditet mellan djur-människor och växt - människor, harmoni där djur äter djur och vissa djur utesluts ur gemenskapen. Analysens resultat tyder på att de djur som räknas som vilda i verkligheten, är vänliga och gosiga i bilderböckerna. Dessa beskrivningar ges för didaktiskt syfte men kan även skapa förvirring hos läsaren om det överensstämmer med verkligheten eller inte.

Bilderna i bilderböckerna följer textens beskrivning i sin helhet, detta kallas för episka bilderböcker enligt Rhedin, eftersom bilderna utgår från texten och bilderna gör berättelsernas innehåll mer tydlig. Samspelet mellan bild och text kan beskrivas som symmetriska eller parallella, eftersom bilderböckerna berättar orden exakt vad som finns i bilderna (Nikolajeva 2000, s.22). Men i vissa bilder kan man se flera detaljer än det som beskrivs i texten, detta för att stärka berättelsen och för att skapa stämning. I bilderböckerna finns många känslor som framträder i bilderna, men som inte beskrivs i texten.

Bilderböckernas karaktärisering som analyserades kan ha gjorts för att anpassa bilderböckerna till unga läsaren i ålder 3–6 och för att dessa böcker kunna användas i didaktiskt syfte.

8. Diskussion

I detta sista avsnitt kommer jag att diskutera studiens resultat och hur bilderböcker kan användas av läraren i undervisningen.

Det som motiverade och engagerade mig att göra denna motivstudie är att i studiens utvalda bilderböcker använder författaren sig av enkla, färglagda naturbilder som illustrerar texternas

innehåll. Bilder i bilderböcker har ett stort inflytande på barnens lärande och läsutveckling. Jag valde att genomföra denna studie, utifrån vilka motiv som kan finnas i bilderböckerna; naturskildring, djurgestaltning och värdegrund. Det är viktigt och värdefullt för mig som framtida lärare i förskoleklass och årskurs 1–3 att analysera bilderböcker, eftersom dessa används mycket i undervisning i svenska utifrån den aktuella läroplanen. I undervisningen ska eleverna kunna samtala om litteraturens innehåll och budskap (Skolverket 2011, s. 20) och förmedla värdegrunden som framställs i läroplanen (Skolverket 2011, s. 11) och jag tycker att bilderböckers budskap kan vara ett sätt att förmedla denna värdegrund.

Det finns mycket barnlitteratur och bilderböcker som handlar om natur och djur. Jag anser att denna litteratur är intressant att studera utifrån olika synvinklar, till exempel miljöskildring, djurgestaltning, genus, könsroller, etc. Jag valde följande bilderböcker till min studie: *Puttes äventyr i blåbärsskogen* (1901) av Elsa Beskow, *Bus & Frö på varsin ö* (2012) av Maria Nilsson Thore, och *Lille Lustig och skogens vänner* (2015) av Inger Kvillner. Dessa böcker är bra bilderböcker att analysera eftersom de förmedlar olika motiv och budskap om natur och djur, vänskap, utanförskap och olikhet. Detta budskap knyter an till värdegrundsarbetet i skolan som ska ha som mål att ”eleverna respektera andra människors egenvärde och tar avstånd från att människor utsätts för diskriminering, förtryck och kränkande behandling, samt medverkar till att hjälpa andra människor” (s. 10).

Utifrån bilderböckernas motiv och budskap och att dessa har kopplingar till svenska, naturkunskap och skolans värdegrund, utformade jag en didaktisk frågeställning i studiens syfte:

- Hur kan lärare arbeta med utvalda bilderböcker i undervisningen med utgångspunkt i svenska men även med hänsyn till naturkunskap och skolans värdegrundsarbete?

I följande kommer jag att besvara den didaktiska frågan ovan, med hjälp av analysen och resultatet.

Analysen har visat att bilderna som finns på varje uppslag och som innehåller mer eller mindre detaljerade beskrivningar av händelser, är betydelsefulla för att läsaren ska kunna få en djupare

förståelse av handlingen. Nikolajeva skriver att dessa bilder är centrala i läsningen och skapar bläddringslust. Alla detaljer är nödvändiga och även miljön.

I slutet av årskurs 1 är kunskapskraven i svenskämnet att med:

”stöd av bilder eller frågor kan eleven också uppmärksamma när det uppstår problem med läsningen av ord eller med förståelse av sammanhanget och prövar då att läsa om och korrigera sig själv. I samtal om texter som eleven lyssnat till kan eleven föra enkla resonemang om texters tydligt framträdande innehåll och jämföra detta med egna erfarenheter”. (Skolverket 2011, s. 263)

De tre utvalda bilderböckerna innehåller vackra, enkla och färgglada bilder som kan väcka elevernas intresse samt väcka lusten att läsa och diskutera kring böckerna. Däremot är texterna lite svåra för de yngre att läsa på egen hand. Exempelvis är Elsa Beskows bok *Puttes äventyr i blåbärsskogen* skriven på vers med rim. De vackra beskrivningar som berättaren använder i sin bok bör bevaras men detta kan skapa osäkerhet hos yngre läsare. Det behöver diskuteras boken med de vuxna för att få en djupare förståelse av texten och lära sig nya rimord. Det betyder att barn behöver ha ett vuxet stöd för att kunna läsa bilderböckerna och förstå dess innehåll. Detta kan ge möjlighet att bevara bilderböckernas speciella drag. Problematik kan uppstå om barn inte kan läsa på egen hand, eftersom vissa av texterna är långa med många ord, till exempel *Lille Lustig och skogen vänner*. Detta innebär att det kommer att vara svårt, särskilt för de barn som har språkstörning, lässvårigheter- och förståelse samt barnen med svenska som andraspråk. Den vuxnes stöd vid läsning är viktigt så att det blir lättare för dessa barn att förstå texten och träna på att läsa på egen hand. Vuxenstöd kan även leda till att barn kan föra en diskussion kring de budskap som ligger bakom berättelser. Eftersom det är episka bilderböcker där texterna är ganska långa och innehåller mycket information, skulle de fungera bra som högläsningarnas barnböcker. Edwards skriver att bilderna i episka bilderböcker är dekorativa och bara finns för att skapa en stämning. Det funkar bra att välja ut denna typ av bilderböcker vid högläsning utan bild.

Utifrån min analys kom jag fram till att bilderböckerna har sina styrkor och svagheter, vilket kan vara viktigt att veta som lärare för att välja den bilderbok som passar elevgruppen man har och även med utgångspunkt i elevers egna erfarenheter och kunskaper.

Bilderböckerna innehåller många begrepp, ord och kunskaper om till exempel skogens växter och skogsdjur och hur eleven kan vara omtänksam och en bra vän. I bilderböckerna får eleverna möta utförliga beskrivningar av händelser och dialoger som uppstår mellan olika karaktärer.

Denna berättarteknik hjälper eleverna att utveckla förmågan att återberätta och skriva liknande berättelser. Men det kommer att vara utmaning för elever med olika förutsättningar att läsa på egen hand, och även att förstå långa meningar och dialoger, som eleverna kanske inte brukar möta i vardagen. *Lille Lustig och skogens vänner* och *Bus och Frö på varsin ö* har enklare text att följa och förstå än *Puttes äventyr i skogen*, vilket underlättar för vissa elever att kunna läsa själva och stimulerar dem och väcka deras intresse. För andra elever kan bilderböckerna vara för svåra att läsa, utan vuxens hjälp, vilket kan leda till att de tappar intresset. Om läraren vill utmana de eleverna som läser enkla texter på egen hand, kan *Puttes äventyr i blåbärsskogen* vara till hjälp att träna på läsning och läsförståelse.

Högläsning tränar elevernas fokus och koncentration, och de får öva på att föreställa sig berättelsen i sitt inre (Edwards 2019, s. 129). Det är en fördel att som lärare använda högläsning i undervisningen, i tidiga åldrar. I läroplanens centrala innehåll står att genom att ha högläsning och samtala om litteraturens innehåll med barnen kan detta väcka deras intresse att lära och förstå olika livsfrågor och värdegrunder. I min studie presenteras tre bilderböcker och som lärare kan man välja den bilderbok som passar elevgruppen, men läraren kan även använda böckerna en i taget utifrån böckernas tema och om boken passar det berörda skolämnet.

Under högläsningen är bilderna i bilderböckerna en viktig del av läsandet. Lyssnaren bör samtidigt se bilderna, annars tappar de halva berättelsen. Att samtala om bilderböckerna och att ha dialog om händelser skapar större intresse och gemenskap och kan bli början till att hitta bra strategier för att förstå en berättelse. Detta gäller även att ställa frågor och dra slutsatser utifrån bilderböckerna. Edwards skriver att dialog är en central metod som används för att kunna läsa av en bilderbok. Detta innebär att medvetet stanna upp i läsningen och ha ett samtal om boken, dels utifrån barnens intresse och spontana reflektioner och på pedagogens initiativ. Eleverna kan utforska bilderna tillsammans eller prata om vissa ord, resonera kring vad som hände eller varför en karaktär gör på ett visst sätt (Edwards 2019, s. 130). I samtal kan de använda olika motiv som jag kom fram till i analysen, att diskuteras med eleverna om vad boken har för betydelse för individen och samhället. Högläsning av de utvalda bilderböckerna är till en början en bra variant som passar i förskoleklass och årskurs 1–3, så att alla elever får vara med och ta del av berättelsen oavsett elevernas förmågor. Alkestrand skriver för att didaktisk potential ska äga rum krävs en läsare som på ett eller annat sätt går i dialog med texten. Lärarens ansvar är att arbeta aktivt på ett pedagogiskt sätt för den didaktiska potentialen ska kunna överföras till så många elever som möjligt. Detta kan ske på olika sätt: enskild läsning, litteratursamtal,

använda didaktisk potential för att analysera hur skönlitteratur kan användas i klassrummet och sist olika slags arbete med skönlitteratur i klassrum, som exempelvis kan ske genom instuderingsfrågor enskild eller i grupp (Alkestrand 2012, s. 71 & 80).

Andra sätt att arbeta med bilderböckerna är att eleverna får läsa på egen hand i par eller i smågrupper, där de får läsa varsin sida för varandra eller dela berättelsen jämnt mellan varandra, om de läser i par. Eleverna får träna förmågan att lyssna på varandra och även på att läsa högt. Detta arbetssätt kan användas i senare årskurser; 2–3. Det funkar även att börja med att de tittar på bilderna som finns i bilderböckerna tillsammans och använda lässtrategier för att förstå och tolka innehållet. Läraren kan använda sig av lässtrategierna och eleverna får gissa sig till händelserna, vad berättelsen handlar om och ställa frågor, exempelvis om hur Lille Lustig känner sig i början av berättelsen och i slutet, varför Bus och Frö mår som de gör och på vilket sätt blåbärspojkar hjälper Putte, etc. Det är möjligt att använda endast bilderna i samtalet, eftersom studiens resultat visade att texter och bilder är parallella och symmetriska, alltså att bilderna följer bilderböckernas texter. Varje bild eleven tolkar får läraren sedan läsa högt för dem och på så vis stämna av med textens innehåll och handling. Läraren kan passa på att prata om berättelsens uppbyggnad och träna eleverna på att återberätta samt att se samband mellan bilderna och berättelsen. Läraren kan även dela in eleverna i smågrupper som blir tilldelat olika stycken av bilderboken, för att senare rita en bild som tillhör stycket och återberätta i ordning i helklass. Efter redovisningen kan eleverna sätta ihop alla bilder för att bilda en ny bilderbok. I centrala innehåll i svenska står att eleverna ska kunna berättelsens uppbyggnad och innehåll. Samt hur en berättande text kan organiseras med inledning, händelseförlopp och avslutning samt litterära personbeskrivningar (Skolverket 2011, s. 259).

Efter läsningen av boken följer en diskussion om budskapen och värdegrunden som finns i dessa bilderböcker. Diskussionen börjar med att eleverna diskuterar i par eller smågrupper kring de budskap och motiv som de kan hitta i berättelsen. Efter det får eleverna presentera deras förslag samtidigt som läraren skriver dem på tavlan, med hjälp av tankekartan för att tydliggöra för eleverna. Dessa budskap kan senare diskuteras och kopplas till skolans värdegrund. ”Undervisningen ska syfta till att barn ska kunna reflektera över situationer när de exempelvis blir utsatta för mobbning, utanförskap, ensamhet, rädsla m.m”. Enligt skolans värdegrundsarbete ska ”eleverna respektera andra människors egenvärde, ta avstånd från att människor utsätts för diskriminering, förtryck och kränkande behandling, samt medverkar till att hjälpa andra människor” (Skolverket 2019, s. 10).

Läraren kan lyfta de explicita och implicita motiven som finns i exempelvis *Puttes äventyr i blåbärsskogen*. Skogen är en resurs för människor, där man finner olika goda bär och fina växter. I skogen kan man även finna smådjur och insekter som inte är skadliga för natur och människor. Berättelsen visar även hur man kan vara hjälpsam, när blåbärspojkar och lingonflickor hjälper Putte, på ett vänligt sätt, att plocka bär och i berättelsen finns en gemenskap mellan de olika karaktärerna; mänskliga och icke - mänskliga. Motiven som kan lyftas i *Bus och Frö på varsin ö* är ensamhet och utanförskap, där Bus och Frö bor ensamma på varsin ö och målet är att hitta en lösning för att hitta vänskap och gemenskap samt att hitta ett sätt att mötas. I berättelsen är det ön som är central i utomhusmiljö och djurgestaltning, vilket synliggörs i form av antropomorfiserade djur. Detta kan även belysas i diskussionen med eleverna om bokens handling. I denna bok finns några händelser som kan bli en konsekvens i diskussionen med barnen. Det rör sig främst om att djur äter djur, i detta fall är Bus en blandning av djur som gillar att fiska och äta fisk. Det finns barn som är vegetarianer, och fisk för dem är en fin varelse som ska leva i havet eller i akvarier som sällskapsdjur hemma. Detta kan skapa en kritisk hållning bland eleverna på olika vis utifrån elevernas mognad och kunskaper. Utifrån *Lille Lustig och skogens vänner* kan diskussionen äga rum utifrån utanförskap, då Lille Lustig känner sig ensam och blir retad av andra på grund av han är annorlunda, vänskap finns även mellan Lille Lustig och de olika djur i skogen. Denna bilderbok utgår främst från den värdegrund som skolan vilar på om hur vi som individer bör ta hand om skogen och varandra. Boken utgår från varje individ bör lära sig en läxa och följa de normer som tydligt beskrivs i boken. Människans förhållningssätt till naturen kan ses med kritiska ögon och kan väcka olika känslor, beroende på vad man har för tankar om naturen och samhället.

Olika värderingar kan skrivas på tavlan bredvid tankekartan för att eleverna tydligt ska kunna se vad diskussionen landar i och för att tydliggöra likheterna mellan budskapen och värderingarna. Läraren kan använda några exemplar från boken, som ovan, för att lyfta fram den värdegrund som finns. Läraren kan ställa frågor om karaktären (djur, växt och människa) och fråga om karaktärens handlingar var rätt eller fel och knyta an till värdegrund. Ett resonemang kan föras genom att läraren frågar eleverna hur man kan vara en bra vän och ta hand om varandra, hur man bör sköta skogen, läraren kan prata om att man kan vara vänlig mot djur och kompisar oavsett deras utseende, hudfärg och bakgrund. I sådana diskussioner bör personliga händelser inte tas upp, det kan bli problematiskt om eleverna själva blivit utsatta för mobbning eller diskriminering.

De tre bilderböckerna kan användas på samma sätt i naturkunskap, men utgångspunkten blir då natur och djur. Eleverna behöver lära känna olika nämn på växter, träd och djur och diskussionen blir kring globala miljöfrågor och hållbar utveckling som även presenteras i kursplanen för ämnet naturkunskap i det centrala innehållet. Eleverna ska kunna ”djur och växter i närmiljön och hur de kan sorteras, grupperas och artbestämmas samt namn på några vanligt förekommande arter” (Skolverket 2011, s. 165). ”Eleverna ska ta ansvar för den miljö de själva direkt kan påverka [...] [och] globala miljöfrågor. Undervisningen ”ska belysa hur samhällets funktioner[...] kan anpassas för att skapa hållbar utveckling” (Skolverket 2011, s. 8).

Dessa är möjliga arbetssätt som kan användas vid arbetet med de olika utvalda bilderböckerna och som vidare kan kopplas till några punkter ur det centrala innehållet och kunskapskraven i kursplanen för svenskämnet. Delar av det centrala innehållet i årskurs 1–3 är ” att lyssna och återberätta i olika samtalssituationer” (s. 258) och berätta texters budskap, uppbyggnad och innehåll [...] (s. 259). Kunskapskraven i slutet av årskurs 3 är att eleven ska kunna ”föra enkla resonemang om tydligt framträdande budskap i texterna och relatera detta till egna erfarenheter.

Det finns flera olika sätt att arbeta med de tre olika bilderböckerna och även med skolans värdegrund. Jag hoppas att mina idéer inspirerar andra pedagoger i värdegrundsarbetet genom barnlitteratur/ skönlitteratur och på vilket sätt eleverna kan lära sig om omvärlden och förstå människans natur genom böcker. För vidare studier kan dessa bilderböcker användas i en empirisk undersökning för att se hur eleverna tolkar de teman och motiv som finns i böckerna och vilka uppfattningar som eleverna kan få av bilderböckerna. Man kan även observera vilka delar av händelserna eleverna kan hålla med om och vilka som kommer att kritiseras.

7. Käll- och litteraturförteckning

Alkestrand, Malin (2016). *Magiska möjligheter*. Stockholm: Göteborg

Bergqvist, Annika (2018). *Elsa Beskows bilderboksmotiv - Konstvetenskapliga bildanalyser av utvalda bilder*. Uppsala universitet. S. 41

<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1217836/FULLTEXT01.pdf>

Beskow, Elsa (1901). *Puttens äventyr i blåbärsskogen*. Stockholm: Bonnier Carlsen

Björck, Staffan (u.å.). Fabel. I *Nationalencyklopedin*. (Hämtad 2021- 04-23)

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/fabel>

Boglund, Ann och Nordlund, Anna (u.å.). *Termer och begrepp*. Litteraturbankens skola.

<https://litteraturbanken.se/red/skola/pdf/TermerOchBegrepp.pdf>

Brinkkjær, Ulf och Høyen Marianne (2013). *Vetenskapsteorier för lärarstudenter*. 1:2 uppl. Lund: Studentlitteratur AB.

<file:///C:/Users/thehe/OneDrive/Desktop/UVKIII%20litteratur/Vetenskapsteori%20f%C3%B6r%20l%C3%A4rstudententer.pdf>

Edwards, Agneta (2019). *Bilderbokens mångfald och möjligheter*. 1. uppl. Stockholm: Natur och Kultur

Fejes, Andreas och Thornberg, Robert (2019). *Handbok i kvalitativ analys*. 3. uppl. Stockholm: Liber Utbildning AB

Granberg, Ann (1996). *Småbarns sagostund*. 1. uppl. Stockholm: Liber Utbildning AB

Inger, Kvillner och Eva Kvillner (2015). *Lille Lustig och skogens vänner*. 2. uppl. Flano Design AB

Kvillner, Eva (2021). *Flano Design. Lekfullt lärande med tradition*. <https://www.flano.se/om-flano/>

Kåreland, Lena och Werkmäster, Barbro (1985). *Möte med bilderboken: Ett studiematerial sammanställt av Lena Kåreland och Barbro Werkmäster*. 1. uppl. Malmö: Liber förlag.

Kåreland, Lena (2008). *Barnlitteraturens utveckling i Sverige*. Litteraturbanken. <https://litteraturbanken.se/red/presentationer/specialomraden/BarnlitteraturensUtvecklingISverige.pdf>

Lagerberg- Thunes, Charlotta (2015, 28, augusti). *Popcornmannen AB- skapar stunder av kreativitet där känslorna får vara med*. <https://www.facebook.com/Popcornmannenpoppe/posts/10152867887601362/>

Lundin, Matias (2020). *Barnens Bibliotek*. Intervju med Maria Nilsson Thore. <https://www.barnensbibliotek.se/forfattare/n/marianilssonthore>

Nikolajeva, Maria (2000). *Bilderbokens pusselbitar*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur AB

Nikolajeva, Maria (2017). *Barnbokens byggklossar*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur AB

Nilsson Thore Maria (u.å). *Maria Nilsson Thore*. Bonnie Carlsen. <https://www.bonniecarsen.se/forfattare/20081/maria-nilsson-thore/>

Rhedin, Ulla (2004). *Bilderbokens hemligheter*. 1. uppl. Stockholm: Alfabeta Bokförlag AB.

Skolverket (2019). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: Reviderad 2019*. Stockholm: Skolverket. <https://www.skolverket.se/getFile?file=4206>

Thore Nilsson, Maria (2012). *Bus & Frö på varsin ö*. Stockholm: Bonnier Carlsen

UNICEF Sverige (2009). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: UNICEF Sverige. <https://unicef.se/fakta/barn-i-socialt-utanforskap>

Widholm, Annika (2012). "Barnlitteraturens betydelse för ungas rättigheter". I Kärrholm, Sara och Tennart, Paul (red). *Barnlitteraturens värden och värderingar*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur AB. S. 48–49